

Volkscultuur Magazine

Levend
erfgoed

Huwelijks-
rituelen

Brabantse
tradities

Kansspelen

Jaargang 4, nr 4
winter 2009-2010
www.volkscultuur.nl

Inhoud

- 3 Lokale tradities
- 4 Sint Maarten: een levende traditie als erfgoed
- 9 Symposium over graftrommels
- 10 De fantasievolle vertellers
- 15 Sprookjes tonen de symboliek van het brood
- 18 Alledaagse dingen
- 20 Bruiden uit diverse culturen, geworteld in Breda
- 26 Lesbief over het driekoningenzingen
- 27 Tradities verbinden heden en verleden met elkaar
- 33 Orakels voor loterij, lotto of andere kansspelen
- 36 Het maakbare verleden

Lokale tradities

Het Jaar van de Tradities is langzaam overgegaan in het Jaar van de Lokale Tradities. Wij waren eigenlijk niet van plan om twee themajaren achter elkaar te organiseren, maar het Jaar van de Tradities was zo'n succes en iedereen was zo bezig met tradities, dat wij dachten: wij moeten het ijzer smeden nu het nog heet is en nu aandacht vragen voor de lokale tradities. En omdat tradities en rituelen alles te maken hebben met het immaterieel erfgoed sluiten wij de jaren van de tradities in november af om over te gaan naar het Jaar van het Immaterieel Erfgoed in 2011.

Het afgelopen jaar was een jaar met veel actuele ontwikkelingen:

UNESCO conventie immaterieel erfgoed

Allereerst de UNESCO conventie immaterieel erfgoed. Samen met UNESCO Nederland hebben het Meertens Instituut en wij een *position paper* geschreven voor de Nederlandse overheid over de consequenties van het wel en niet ondertekenen. Met succes: minister Plasterk heeft in november bij de cultuurdebatten beloofd om op korte termijn de conventie immaterieel erfgoed te zullen ondertekenen. Wij zijn ons aan het voorbereiden op dat moment. Om al vast een indruk te krijgen van wat er op ons pad komt, draai ik mee met de Vlaamse commissie die het Vlaamse Kabinet adviseert over de aanvragen voor de nationale en internationale lijst. In Vlaanderen staat nu een aantal tradities op de nationale lijst en zullen de eerste internationale aanvragen ingediend worden.

Volkscultuur en cultuurparticipatie

Verder was volkscultuur één van de speerpunten van het landelijk cultuurbeleid. Voor beleidsmakers bij provincie en grote steden nog een stevige kluit. Wat moesten ze met volkscultuur? Iets dat zo alledaags is en van iedereen is moeilijk in een beleidshokje te stoppen. Langzamerhand beginnen de beleidsmakers gelukkig de kansen van volkscultuur voor cultuurparticipatie in te zien. Want het doel van dit beleid is

om alle mensen op termijn met een vorm van kunst en cultuur in aanraking te brengen. Volkscultuurprojecten staan heel dicht bij mensen en zijn ook interessant voor mensen die nooit naar een schouwburg of museum gaan. Een ideaal middel voor cultuurparticipatie dus.

Jaar van de Tradities

Dan was het ook nog het Jaar van de Tradities. Door alle ontwikkelingen konden wij aan het themajaar minder aandacht besteden dan wij gewend zijn. Ik heb bijvoorbeeld minder contact met de deelnemers gehad dan normaal. Maar dat hoefde ook niet. Het thema was zo duidelijk en de deelnemers gingen met zoveel creativiteit aan de slag, dat het ook zonder onze bemoeienis goed liep.

Op zoek naar lokale tradities

Nu zijn de lokale tradities aan de beurt. Wij hebben alle burgemeesters aangeschreven om voor ons op zoek te gaan. Tegelijkertijd hebben wij de lokale erfgoedorganisaties, zoals de historische vereniging, archief, museum en folkloregroep, gevraagd ook mee te werken. Al deze tradities komen op de website. Op deze manier hebben wij eind 2010 de tradities en rituelen in Nederland vrij compleet in kaart gebracht. Dat is een prachtige basis om aan de slag te gaan met het immaterieel erfgoed.

Ineke Strouken

4 Net als in Vlaanderen is Sint Maarten ook in Nederland een levende traditie. In Vlaanderen staat het Sint Maartenzingen nu op de nationale lijst van immaterieel erfgoed. Op welke manier wordt er in Nederland Sint Maarten gevierd?

20 De Stichting Cultuurbehoud Breda is een succesvol volkscultuurproject gestart. Jonge meisjes uit verschillende culturen gaan op zoek naar hun huwelijksrituelen. Aan het woord komen een Nederlandse, Joodse, Marokkaanse en Wicca bruid.

27 Brabant ging op zoek naar zijn belangrijkste tradities. Op een studiedag in Bavel werd de Top Tien gepresenteerd. Ineke Strouken kreeg het eerste exemplaar van *Echt Brabants!?* uitgereikt. Carnaval staat op de eerste plaats.

33 Snel geld verdienen is niet alleen van deze tijd. Al in de Oudheid zijn er berichten over geluksspelen. In Genua was er in 1620 al een lotto met getallen. In de achttiende eeuw waren loterijen een goede bron van inkomsten.

Sint Maarten: een levende traditie als erfgoed

Eind vorig jaar, op 1 november 2009, maakte de Nederlandse minister voor cultuur Ronald Plasterk tijdens de begrotingsbehandelingen van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap bekend dat de Nederlandse regering van plan is om de UNESCO conventie over het immateriële erfgoed te ratificeren. Daar is een lange discussie aan vooraf gegaan, te beginnen met een rapport dat in 2005 in opdracht van het ministerie werd samengesteld: *Immaterieel cultureel erfgoed in Nederland. Rapportage op basis van interviews met 33 deskundigen, in opdracht van het ministerie van OCW, directie Cultureel Erfgoed* (DOCA Bureaus, Lepelstraat 2005). De discussie ging niet zozeer over het belang van immaterieel erfgoed voor de Nederlandse samenleving. De discussie ging veeleer over de implicaties van ratificeren. Eerst moest duidelijk zijn wat voor verplichtingen worden aangegaan als je een dergelijke conventie onderschrijft. Op de achtergrond speelde – meer inhoudelijk – de discussie over het spanningsveld tussen immaterieel erfgoed als levende, dynamische cultuur tegenover de doelstelling van UNESCO deze levende volkscultuur te ‘safeguarden’. Is dat niet in tegenspraak met elkaar, zo was de eerste gedachte hier in Nederland? In de conventietekst wordt in dit kader zelfs de mogelijkheid van ‘revitaliseren’ met zoveel woorden genoemd.

Tekst

Albert van der Zeijden

Foto's

Nationale Beeldbank
en Albert van der
Zeijden

De kwestie van het ‘safeguarden’ van immaterieel erfgoed kan je vanuit verschillende perspectieven benaderen, van heel theoretisch en algemeen tot meer praktisch en concreet. In dit artikel wil ik een concreet voorbeeld als uitgangspunt nemen: de Sint Maarten viering in Nederland. Het voorbeeld komt niet helemaal uit de lucht vallen. In Vlaanderen is de Sint Maarten viering, samen met het Sinterklaasfeest, voorgedragen voor de UNESCO lijst van het immaterieel erfgoed en op de nationale Vlaamse lijst beland. Een volgende stap zal zijn om het Sint Maartenfeest ook voor de internationale UNESCO lijst voor te dragen. Sint Maarten is een prachtig voorbeeld van een ‘levende’ traditie, die mensen willen bewaren voor het nageslacht.

Sint Maarten in Nederland

Net als in Vlaanderen is Sint Maarten ook in Nederland een levende traditie. Niet alleen in de provincies Limburg, Noord-Holland, Friesland en Groningen maar ook in de nieuwe provincie Flevoland, die pas na de oorlog werd ingepolderd. In Nederland is Sint Maarten: kinderen die op 11 november met lampionnen langs de deuren lopen, een lied zingen en in ruil daarvoor snoep krijgen. In mijn eigen woonplaats Egmond, in Noord-Holland, word je geacht al vanaf 5 uur klaar te zitten om de zingende jongens en meisjes aan de deur te verwelkomen. Het leukst is als je je huis in Sint Maartenstemming brengt, bijvoorbeeld door bij de voordeur een lampion op te hangen. Vaak komen de kinderen in groepjes. Kleine kinderen worden meestal vergezeld van hun moeder, die een oogje in het zeil houdt.

Alle Egmonders zijn zelf ook ooit Sint-Maartenlopers geweest. Een vrouw van 50 herinnert zich de verhalen van haar vader over het gebruik, die in de jaren dertig met een kaarsje in een uitgeholde suikerbiet langs de deuren ging. Ik citeer haar vader: ‘Je kreeg toen niet veel meer dan een dropje of een kleverig zuurtje. Alleen van mevrouw Gildemeester, die in een deftig herenhuis woonde, kreeg je een stuiver.’ Toen zijn dochter zelf jong was, in de jaren zestig, kocht hij voor haar een papieren lampion met een kaarsje erin. Ze kan zich nog goed herinneren hoe haar lampionnetje al bij de eerste bocht door de wind in de brand vloog.

Om 5 uur, als de schemer inviel, ging ze, samen met haar moeder en met haar zus, eerst de winkelstraat door, omdat de winkels om 6 uur sloten. De lekkernijen waren ook toen nog niet zo uitbundig. Je kreeg hooguit een pepermuntbal, een dropje, een toffee of een biscuittje. Haar eigen kinderen, de derde generatie, liepen eind jaren tachtig langs de deur in Egmond aan den Hoef. De lampionnen werden toen in de peuterzaal en op de kleuterschool gemaakt, onder begeleiding van de juffrouw. Niet meer met een kaars maar, voor de veiligheid, met een elektrisch lichtje

In Vlaanderen zijn Sinterklaas en Sint Maarten op de nationale UNESCO lijst gezet.

op een batterij. Ook de Sint Maartenliedjes kregen ze geleerd op school. De kinderen horen daar ook over Sint Maarten, een populaire volksheilige uit de vierde eeuw die voor een arme bedelaar die het koud had, een stuk van zijn eigen mantel afscheurde.

In het kader van mijn onderzoek naar Sint Maartengebruiken in de provincie Flevoland interviewde ik de onderwijzeres van de plaatselijke basisschool in Almere. Zij vertelde dat zij in groep 7 en 8 Sint Maarten behandelde in de les. Ze begint de kinderen iets te vertellen over de persoon van Sint Maarten en ze laat naspelen hoe Maarten zijn mantel in tweeën scheurde voor de armen. Vervolgens laat ze de kinderen naspelen hoe het Sint Maartenlopen in de praktijk in zijn werk gaat: in de logische volgorde van aanbellen, zingen en snoep krijgen. Het lijkt allemaal erg voor de hand te liggen, maar voor de kinderen gaat het natuurlijk om iets nieuws. Ze probeert ook iets te laten zien van de moraal van het verhaal: iets doen voor anderen, de les dat je er zelf iets voor moet doen om iets te krijgen. Uit alles blijkt, dat het zwaartepunt van het feest steeds meer is verschoven naar de scholen, waardoor de folklore vooral een pedagogische functie kreeg.

De rol van de media en de commercie

Naast de school dienen nog twee andere belangrijke factoren genoemd te worden: de media en de commercie.

Afgelopen jaar opende het plaatselijke *Noord-Hollands Dagblad* al een week voor Sint Maarten met een paginagroot artikel over het feest, waarin onder andere in quizvorm, voor wie het nog niet mocht weten, alle *ins and outs* van het feest werden behandeld. Wie wordt bedoeld met Sint Maarten? Wat vier je met Sint Maarten? Met als één van de mogelijke antwoorden: 'Dat er snoep bestaat'. Het gewenste antwoord is natuurlijk: 'Dat het goed is om weg te geven aan de armen.' Ook voor de gevers is het vraag- en antwoordspel heel leerzaam, zoals blijkt uit de vraag: Wat willen de meeste kinderen vooral niet in hun zak? Eén van mijn Egmondse informanten vertelde mij over de jaren zestig, dat zij het liefst geen losse biscuitjes kreeg, die verkruimelden namelijk. Tegenwoordig is het meeste snoepgoed ingepakt. Daar zorgt Jamin wel voor.

De meeste van mijn informanten beschreven Sint Maarten als een warm en authentiek feest, 'nog niet zo vercommercialiseerd als Sinterklaas'. Commercie, Amerikanisering en Globalisering worden meestal aangewezen als de grootste bedreiging voor volksculturele gebruiken. Toen ik op donderdagmiddag 11 november (2004) in Almere arriveerde om daar onderzoek te doen naar de Sint Maartenviering in Flevoland, viel mijn eerste blik op een stalletje vlak naast het station, met een provisorisch in elkaar gezette poster met de tekst: '11 november Sint Maarten. De snoepzakken per stuk 1,50 euro, 4 voor 5 euro'. In Almeres grootste snoepwinkel Jamin hing een grote poster voor het voorraam: 'Niet vergeten! Sint Maarten 11 november'. De geïmproviseerde en handgeschreven affiches passen bij het 'authentieke' karakter van het feest.

Het voorbeeld van Sint Maarten maakt duidelijk dat vele verschillende maatschappelijke groeperingen betrokken zijn bij het in stand houden en betekenis geven van een bepaald gebruik. Cultuurhistorici spreken in dit verband van *stakeholders*, betrokkenen of belanghebbenden die zich op de één of andere manier verbonden voelen met de betreffende gewoonte of

gebruik. In de eerste plaats kun je daarbij denken aan de ouders en de kinderen. Maar in het krachtenveld spelen ook andere partijen een rol, zoals de scholen, de media en de commercie. Ook gemeentebesturen zijn soms actief. Uit mijn onderzoek bleek dat in de jaren vijftig in de Noordoostpolder niet alleen de kranten uitvoerig aandacht besteedden aan het feest. Het gemeentebestuur zelf stelde een strooibiljet samen, met informatie over het Sint Maartengebruik voor alle nieuwe inwoners die mogelijk niet vertrouwd waren met het feest. De inwoners van de Noordoostpolder waren immers afkomstig uit heel Nederland en niet alleen uit de traditionele Sint Maartengebieden Limburg, Groningen en Noord-Holland. Het gemeentebestuur zag het Sint Maartenfeest als een manier om de sociale cohesie te bevorderen.¹

Iedere tijd geeft zijn eigen invulling aan het Sint Maartengebruik. In de jaren zeventig werd in de scholen het feest van Sint Maarten bijvoorbeeld in de sfeer van de ontwikkelingshulp getrokken. Het *Aktie Comité Flevoland voor Ontwikkelings-Samenwerking* lanceerde het idee om, ik citeer: 'de kinderen in plaats van de gebruikelijke massale hoeveelheden snoep een (symbolisch) geldbedrag te laten ophalen in de vorm van stuivertjes en dubbeltjes' en dit geld te laten overmaken naar de Derde Wereld. Het was een nieuwe invulling van het begrip 'samen delen'. Tradities hebben een geschiedenis en zijn net zo veranderlijk als het leven zelf. Zoals ook bleek uit mijn kleine geschiedenis van de Sint Maartengebruiken in Egmond aan den Hoef is in de overdracht naar een volgende generatie, steeds sprake van kleine aanpassingen en veranderingen, van uitgeholde suikerbiet naar papieren lampion, van kaarsje naar lichtje op batterij.

Sint Maarten als erfgoed

Tot zover de geschiedenis, nu het erfgoed. In Vlaanderen wil men door opname in de inventaris van het Immaterieel Cultureel Erfgoed Vlaanderen bereiken dat het Sint Maartenfeest zal worden 'beschermde en bewaard voor het nageslacht.' Bij erfgoed staat niet de geschiedenis of historische dynamiek centraal, maar (een al dan niet vermeende) continuïteit en dat is een wezenlijk andere benadering van het feest van Sint Maarten. Eén van de Vlaamse indieners van Sint Maartenfeest voor de UNES-

Boven: Een aanbieding van Sint Maartensnoep in Almere

Midden: Sint Maartenzingen in Emmeloord

Rechts: Snoep uitzoeken in Egmond aan den Hoef

CO lijst van het immateriële erfgoed spreekt over Sint Maarten als een 'eeuwenoud volksgebruik' dat 'verloren dreigt te gaan' en daarom op de UNESCO lijst dient te worden geplaatst.² Voor anderen is het belangrijkste motief dat het feest nauw samenhangt met de eigen culturele identiteit. In het Groningse blad *Toal en Taiken* haalt Harry Wubs herinneringen op aan de tijd dat hij zelf als kind Sint Maarten vierde. 'Van hoes oet was ik wend dat we wachten mozzen tot duuster – of duuster genog – worden was om mit de verlichte kip kap kogel (keugel, nuimden wie dij in Onstwedde, woar ik geboren bin en opgruide) langs de deuren te goan.'³ De 'echte' Sint Maarten is voor hem de viering zoals hij die van huis uit heeft meegekregen. In deze voor hem vertrouwde vorm wil Wubs het Sint Maartenfeest voor de toekomst bewaren. De dynamiek van de geschiedenis gaat hand in hand met het besef dat er iets verloren is gegaan, dat voor jou van betekenis is en dat je liefst zo zuiver mogelijk wilt behouden.⁴

De waarheid ligt natuurlijk ergens in het midden. Dynamiek en continuïteit zijn beide belangrijk. Tradities worden doorgegeven van generatie op generatie, maar moeten ook steeds weer opnieuw worden eigen gemaakt. Zoals de Tilburgse hoogleraar Cultuur in Brabant Arnoud-Jan Bijsterveld het definieerde bij de opening van het Jaar van de Tradities: 'Mensen willen graag iets

uit het verleden behouden, maar moeten dat noodgedwongen doen in de taal van het heden en dat stelt nieuwe eisen aan hun oude gebruiken. (...) Tradities vragen om voortdurende toe-eigening en betekenisgeving: want als mensen zich tradities niet eigen maken en niet een voor hen betekenisvolle lading geven, verworden ze tot loze gebaren.'⁵ Dynamiek is belangrijk maar het is ook een misverstand om de continuïteit volledig te willen wegredeneren door uitsluitend te wijzen op veranderingen en aanpassingen in het gebruik. Naast verleden en heden is verder ook de toekomst belangrijk. Een gevoel van continuïteit wordt verbonden met een actieve beleving hier en nu en een wens om dit alles door te geven naar volgende generaties. Via erfgoed wil je een toekomst geven aan het verleden.

Maakbaar verleden

Het zijn met name historici die erg hebben moeten wennen aan dit nieuwe erfgoedbegrip. In zijn afscheidsrede aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, in 2007, bekende Willem Frijhoff bijvoorbeeld dat hij aanvankelijk helemaal niet blij was met dit nieuwe begrip. Het zou namelijk de dynamiek uit de geschiedenis halen. Erfgoed wordt immers meestal gezien als dat wat is overgebleven uit het verleden, een louter passief relictreservoir van materiële objecten. Hij werd pas nieuwsgierig toen hij merkte dat je ook een meer actieve en dynamische invulling aan

erfgoed kan geven. Dat is de definitie waar hij de voorkeur aan geeft. Erfgoed is niet eens en voor altijd vastgelegd als een herkenbaar product uit het verleden dat zichzelf gelijk blijft. Erfgoed is volgens Frijhoff een toekomstgerichte selectie van wat wij als erfgoed *willen* vanuit een gewenste identiteitsvorming. Erfgoed is dus niet in de eerste plaats gericht op passieve consumptie van wat overgebleven is uit het verleden, maar juist op een actief zich eigen maken hier en nu. In zijn onnavolgbare jargon is erfgoed 'een modus van handelen, praxis, inclusief de praktijk van zingeving en representatie'.⁶

De nieuwe opvatting van erfgoed sluit wonderwel aan bij het beleid zoals dat tegenwoordig in de verschillende provincies vorm krijgt. In de provincie Noord-Brabant zijn volkscultuur of cultuurhistorie 'maakbaar verleden', in de zin dat beide bijdragen aan een herkenbare leefomgeving en aan gevoelens van worteling. In de nota *Cultuurhistorie is een werkwoord* 'levert cultuur een belangrijke bijdrage aan de hechting van de Brabander aan de moderne tijd'. Steeds meer belang wordt daarbij toegekend aan de factor 'beleving', die met name in het immateriële erfgoed gezocht wordt.⁷

Het proces van cultuuroverdracht

Bij UNESCO ligt het accent op het doorgeven van cultuur. Bescherming richt zich niet primair op uitingen maar op voorwaarden scheppen, waarin processen van overdracht, scheping en herschepping kunnen plaatsvinden. Doel van deze operatie is het versterken van het plaatselijke immateriële erfgoed – en dat alles op een toekomstgerichte manier, 'ensuring viability', zoals UNESCO dat noemt. Het gaat daarbij niet zo zeer om 'beschermen' maar om 'waarborgen', dat ik een betere vertaling vind van het Engelse woord 'safeguarden'.

Daarnaast hecht UNESCO heel veel waarde aan *research* en *documentation*. Als tradities dynamisch zijn, dan is het belangrijk om de dynamiek ervan te onderzoeken. Historisch onderzoek dient dan ook altijd een belangrijk onderdeel te zijn van elk erfgoedproject. Hier is een belangrijke rol weggelegd voor deskundigen, zoals in Nederland bijvoorbeeld het Meertens Instituut. Maar het speelt ook op lokaal niveau, als een oproep

'Sint Maarten, Sint Maarten, de koeien hebben staarten, Daar woont een rijke man, die veel geven kan'

aan de *local communities* om hier zorg en aandacht aan te besteden. Het is een rol die bijvoorbeeld ingevuld kan worden door de plaatselijke historische verenigingen en heemkundekringen, in samenwerking met plaatselijke archieven en oudheidkamers.

Wat leert het voorbeeld van Sint Maarten?

Bij immaterieel erfgoed gaat het om gewoonten en tradities die van generatie op generatie worden doorgegeven. In dit proces van cultuuroverdracht spelen uiteenlopende partijen een rol, zoals scholen, commercie en zelfs overheden, die de tradities willen gebruiken ter versterking van sociale cohesie. Voor de mensen zelf hangt het gebruik samen met de eigen culturele identiteit, die zij liefst zo zuiver en ongerept mogelijk willen

overleveren naar volgende generaties. Maar dit doorgeven is voor de ontvangers niet een passieve operatie maar een permanent zich eigen maken in een nieuwe, veranderende historische context.

Maatregelen die bedoeld zijn om het plaatselijke immateriële erfgoed te versterken, kunnen daar het beste bij aansluiten. De hele operatie moet niet terugblikkend zijn, maar juist met een oog op de toekomst. Hoe kun je plaatselijke gemeenschappen het best ondersteunen? Hoe kun je ze handreikingen bieden om met erfgoed aan de slag te gaan? Hoe kun je ook toekomstige generaties enthousiast maken voor erfgoed? Welke partners kunnen bij dit alles een rol spelen, met name het onderwijs, de media, de commercie maar ook andere erfgoedpartners zoals archieven en bibliotheken? Immaterieel erfgoed krijgt vorm in een dynamisch krachtenveld van verschillende actoren. ▶

Noten

- 1 Albert van der Zeijden, 'Public Folklore and the construction of a regional identity in newly reclaimed Dutch polders (1945-1970)', in: Peter Jan Margry & Herman Roodenburg (eds), *Reframing Dutch Culture. Between otherness and authenticity*. (Aldershot 2007) 59-81.
- 2 Richard Willems, 'Vandaag is 't Sinte-Maarten... Sint-Maartensviering en Sinterklaasfeest in de inventaris van het immaterieel cultureel erfgoed Vlaanderen', in: *Het Land van Beveren. Driemaandelijks heemkundig tijdschrift* 52 (2009) nr. 3, 174-179.
- 3 Harry Wubs, 'Singeliere gebroeken, wat mouten wie der mit?', in: *Toal en Taiken, het tijdschrift veur Grunneger Kultuur* 27 (2009) nr. 2, 67-73.
- 4 Vergelijk Bart Jan Spruijt, 'De angst voor onherstelbaar verlies: over cultuur, geloof en identiteit', in: Jan Jaap Knol e.a. (redactie), *Knopen of splitsen. Over volkscultuur in Nederland* (Rotterdam 2009) 87-94.
- 5 Arnoud-Jan Bijsterveld, 'Tradities en sociale cohesie', in: *Volkscultuur Magazine*, extra uitgave 1 november 2008 ter gelegenheid van de Opening Jaar van de Tradities 2009 (Utrecht 2009) 15-19.
- 6 Willem Frijhoff, *Dynamisch erfgoed* (Amsterdam 2007).
- 7 Voor een appreciërende visie op deze trend zie Arnoud-Jan Bijsterveld, *Perspectieven op regionale geschiedenis, cultureel erfgoed en identiteit in Noord-Brabant* (Tilburg 2009).

Symposium over graftrommels

Graftrommels zijn een bijzondere funeraire traditie: zinken of ijzeren trommels met een krans, foto's of bloemen. De meeste graftrommels dateren uit de periode 1870-1945. Een nadere beschouwing leert dat de graftrommel zeldzaam is geworden en dat een oproep tot behoud op zijn plaats is. Kunst & Cultuur Overijssel (KCO) organiseert om deze reden een symposium over de graftrommel.

Graftrommels zijn zinken of ijzeren trommels voorzien van een glasplaat met binnenin een krans, foto's of bloemen. Veel van deze graftrommels zijn weggegooid vanwege hun slechte staat of omdat zij in de weg stonden, bijvoorbeeld bij het bladruimen. Verboden werden ze ook. De graftrommel is echter een fraaie uiting van de grafcultuur en van belang voor ons cultureel erfgoed.

Foto: Bureau Funerair Adviezen

Funerair deskundige Leon Bok uit Amsterdam houdt een pleidooi voor het behoud van de nog bestaande trommels. Leden van de historische vereniging Goor laten zien hoe een historische vereniging zich kan inzetten voor het beheer en behoud van graftrommels. In opdracht van de provincie Overijssel heeft KCO alle graftrommels in Overijssel geïnventariseerd. Gedeputeerde Cultuur D. Buursink ontvangt

tijdens het symposium het eerste exemplaar van dit onderzoeksrapport.

Het gratis symposium vindt plaats op donderdag 11 februari, van 13.00-16.30 uur in Cultureel centrum de Reggehof in Goor. Aanmelden kan vóór 4 februari aan KCO, A. Borst (aborst@kco.nl)

De fantasievolle vertellers

In 2010 bestaat de stripreeks 'Suske en Wiske' van Willy Vandersteen 65 jaar. Daarom is er in het Limburgs Museum in Venlo een tentoonstelling over de personages en hun scheppers ingericht. De titel van de tentoonstelling is 'De fantasievolle vertellers', een alliterende titel dus zoals ook zoveel albumtitels uit de reeks alliterend zijn, van de 'Jolige Joffer' tot de 'Krimsoncrisis.'

Willy Vandersteen werd op 15 februari 1913 geboren. Hij was twee maanden te vroeg. Volgens de overlevering dacht men dat hij dood geboren was. Zijn vader bracht hem in een sigarenkistje naar het kerkhof, maar keerde op zijn schreden terug toen Willy begon te huilen, zo vertelt Peter van Hooydonck in zijn biografie over Willy Vandersteen.

In zijn jeugd stond Vandersteen bekend als een echte verhalenverteller. Hij onderhield zijn vriendjes in de Antwerpse wijk Seefhoek met tal van kleurrijke episodens die hij putte uit zijn rijke fantasie. Hij tekende deze verhalen soms met krijt op de stoep, zijn eerste stripachtige creaties.

Op school was Vandersteen geen hoogvlieger. In 1928 trad hij in de voetsporen van zijn vader door een baan als beeldhouwer en

Tekst

Olivier Rieter

Tekeningen en foto's

Limburgs Museum

Zaal met scène uit

'Het Spaanse spook'

ornamenteur aan te nemen. Later werkte hij als etaleur. 1937 was een belangrijk jaar in het leven van Vandersteen, want toen trouwde hij met Paula van den Branden.

Pas ten tijde van de Tweede Wereldoorlog zette Vandersteen zijn eerste schreden in de stripwereld. De aanvoer van Amerikaanse strips was door een Duits verbod afgebroken en dus lagen er kansen voor Vlaams talent. Vandersteen creëerde onder meer 'Simbat de zeerover' en 'Piwo het houten paard'. Na afloop van de Duitse bezetting verscheen op 30 maart 1945 in *De Nieuwe Standaard* de strip 'Rikki en Wiske'. Rikki werd in het

Willy Vandersteen begon 65 jaar geleden met de beroemde albums van Suske en Wiske.

volgende verhaal ingeruild voor Suske, naar verluidt mede omdat Rikki te veel op Kuifje van Hergé leek. Daarmee was de bekendste Vlaamse strip geboren.

Studio Vandersteen

Vrijwel vanaf de start was de nieuwe reeks een succes. Vandersteen had medewerkers nodig en zo ontstond in de jaren vijftig studio Vandersteen, die nog steeds bestaat. In de loop van de jaren zestig gaf Vandersteen de reeks steeds meer door aan zijn opvolgers, zodat hij tijd had voor nieuwe projecten. In de jaren zeventig werd Paul Geerts (1937) de hoofdtekenaar. In de jaren negentig werd hij opgevolgd door Marc Verhaegen, die in 2005 het veld moest ruimen. Momenteel werkt een team aan de verhalen. Peter van Gucht is de scenarioschrijver en Luc Morjaeu is de hoofdtekenaar. De studio is gevestigd in Kalmthout, vlakbij de Nederlandse grens.

Er is in de loop van de tijd kritiek uitgeoefend op de studioproducten. Ze zouden te veel lopende band verhalen zijn. Over het algemeen worden de verhalen uit de jaren veertig en vijftig door de liefhebbers het meest gewaardeerd, toen was de tekenstijl minder gestroomlijnd en waren de verhalen het meest fantasievol.

Scène uit 'Lambiorix'

Willy Vandersteen bleef tot zijn dood in 1990 nauw betrokken bij de serie. Op zijn naam staan bovendien vele andere reeksen zoals: 'De rode ridder', 'Robert en Bertrand', 'Bessy' en 'De Geuzen'.

De personages

Wiske, die officieel Louise heet, is het enige personage dat in alle albums voorkomt. Ze is koppig en vertoont ongecontroleerd gedrag. Suske is haar tegenpool. Hij is een vriendelijke, bedachtzame, wat suffe jongen. Tante Sidonia vertegenwoordigt het ouderlijk gezag. Ze is een moedige, inventieve, broodmagere vrouw, die af en toe met zenuwtoevallen te kampen heeft. Lambik, een man van veel beroepen, is wellicht het populairste personage uit de reeks. Hij is een bijna kale man, die ijdel is. Hij is een wat domme goeierd. Jerom of Jerommeke is de krachtpatser van het stel. Hij praat in erg eenvoudige, korte zinnen en speelt vaak voor probleemoplosser met zijn spierkracht. Professor Barabas is het zesde hoofdpersonage uit de reeks. Hij is zonder meer geniaal en heeft tal van fantastische uitvindingen op zijn naam staan. De bekendste schurk uit de serie tenslotte is het nare mannetje Krimson.

Volkverhalen en sprookjes

Op de tentoonstelling is er bijzondere aandacht voor motieven uit volksverhalen en sprookjes in de verhalen van 'Suske en

Wiske'. Zo treden er in veel verhalen heksen op, bijvoorbeeld in 'De zwarte madam', 'De mysterieuze mijn', 'De hippe heksen' en 'Jeanne Panne'.

In 'De rebelse vos Renaert' worden de personages uit het beroemde dierenverhaal uit de Nederlanden, 'Van den vos Reynaerde', in beeld gebracht. In de 'Bokkerijders' wordt deze beroemde roverbende getoond, terwijl in de 'Schone Slaper' het Doornroosje-motief naar voren komt. En zo is de lijst nog aanzienlijk uit te breiden. Op de site <http://members.chello.nl/m.jong9/map11/suskewiske.html> van de Nederlandse etnoloog Theo Meder gaat deze in op volksverhaalmotieven in 'Suske en Wiske'.

Geschiedenis

Niet alleen volksverhalen waren en zijn een bron van inspiratie voor Willy Vandersteen en zijn opvolgers, ook vele tijdvakken uit de geschiedenis komen in de verhalen voor. Beroemd is de teletijdmachine, een uitvinding van professor Barabas waarmee de helden naar elk tijdvak uit het verleden kunnen worden geflitst. Ook andere methoden worden gebruikt om naar vroegere tijden te gaan, bijvoorbeeld hypnose.

Een belangrijk tijdvak voor Vandersteen vormde de zestiende eeuw ten tijde van de opstand tegen de Spanjaarden in de Nederlanden. Eén van zijn beste albums, 'Het Spaanse spook', gaat over deze periode, maar Vandersteen wijdde ook een hele reeks aan de opstand, te weten 'De Geuzen', zijn laatste belangrijke serie.

In de historische verhalen komen diverse malen anachronismen voor. Zo rijden er in de 'De Tuftuf club' auto's in het jaar 1851 en eten de Eburonen uit de Oudheid in 'Lambiorix' friet, terwijl de aardappel toen nog lang niet was ingevoerd uit Amerika. In de strip 'De Duistere diamant' draagt een ridder een twintigste-eeuws overhemd.

Soms is de partijkeuze van de helden opmerkelijk. Zo wezen striphistorici Rob van Eijck en Wim van Helden in een artikel in *Stripschrift* erop dat ze de kant van de conquistador Cortes kiezen bij zijn verovering van het Azteekse rijk in 'Het Gouden

Paard'. Ook kiest Wiske de kant van Hannibal in zijn strijd tegen de Romeinen, alleen omdat de laatsten België hebben veroverd.

Uitvindingen

Naast de teletijdmachine kwam professor Barabas in de loop van de reeks nog met diverse andere geniale uitvindingen. Zo bedacht hij de teletransfor, waarmee het mogelijk is om figuren uit schilderijen te halen, zoals in 'De Dulle Griet' gebeurt. In dat album komt een personage uit een schilderij van Pieter Bruegel tot leven. In het album de 'De Sprietatoom' speelt een apparaat waarmee men mensen en voorwerpen honderd keer kan verkleinen de hoofdrol. Met de terranef is het mogelijk voor de helden om onder de grond te reizen. En met de klankentapper ten slotte kan men communiceren met planten en voorwerpen.

De Suske en Wiske verhalen hebben veel thema's geleend uit oude sprookjes.

De Bruegel van het beeldverhaal

Peter van Hooydonck noemde zijn biografie over Vandersteen 'De Bruegel van het beeldverhaal'. Hij refereert met die benaming aan een opmerking van Kuifje-schepper Hergé (pseudo-niem van Georges Remi), die Vandersteen aldus betitelde.

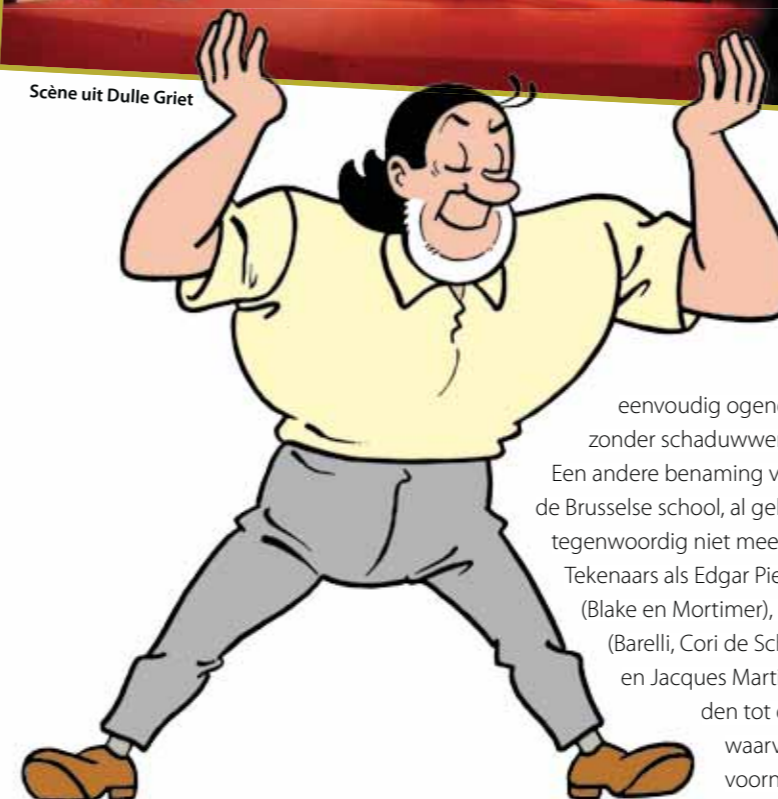
In het verhaal 'Het Spaanse Spook' komt het schilderij 'De boerenbruiloft' van Pieter Bruegel de Oude tot leven. Dit album verscheen in het weekblad *Kuifje*. Dit was een chique tijdschrift, terwijl Vandersteens werk als volks werd beschouwd. Hergé vroeg hem daarom om wijzigingen aan te brengen in zijn verhalen. De personages Sidonia, Barabas en Jerom komen in de verhalen in dit tijdschrift niet voor, terwijl de tekenstijl meer gestileerd is. Wiske heeft in deze avonturen een krulletjeskapsel en Lambik is wat snuggerder.

Klare lijn

Met de stijl die hij in het weekblad *Kuifje* hanteerde, sloot Vandersteen aan bij de stijl van tekenen die later (door tekenaar

Scène uit Dulle Griet

Joost Swarte) de klare lijn werd genoemd. Met klare lijn worden heldere, eenvoudig ogende tekeningen zonder schaduwwerking bedoeld. Een andere benaming voor deze stijl is de Brusselse school, al geldt die term tegenwoordig niet meer. Tekenaars als Edgar Pierre Jacobs (Blake en Mortimer), Bob de Moor (Barelli, Cori de Scheepsjongen) en Jacques Martin (Alex) hoorden tot deze stroming, waarvan Hergé de voornaamste representant was.

De top tien van het klassement op deze website ziet er momenteel als volgt uit:

1. De Schat van Beersel
2. Het Spaanse spook
3. De Bronzen sleutel
4. De gouden cirkel
5. De Ringelingschat
6. De parel in de lotusbloem
7. Het geheim van de gladiatoren
8. De zeven schaken
9. Angst op de Amsterdam
10. Op het eiland Amoras.

De albums uit deze in het weekblad *Kuifje* verschenen reeks werden uitgebracht met een andere kaft dan de andere albums. De omslagillustratie had een blauwe omlijsting, in tegenstelling tot de rode omlijsting in de reguliere serie. Daarom spreekt men wel van de 'Blauwe reeks' en de 'Rode reeks'. Recentelijk verdween de rode omlijsting overigens uit de vormgeving van de albums. Men koos voor een modernere vormgeving.

De blauwe reeks

De verhalen uit de jaren vijftig in het weekblad *Kuifje* worden over het algemeen als een hoogtepunt in het oeuvre van Vandersteen gezien. Naast 'Het Spaanse spook' zijn bekende verhalen uit deze serie onder meer 'De Tar-taarse Helm', 'De Gezanten van Mars', 'De Bronzen Sleutel' en 'De schat van Beersel'. Dit laatste album, dat speelt in de Middeleeuwen, is volgens de website <http://suskeenwiske.ophetwww.net> met afstand het meest populaire verhaal over het Vlaamse duo.

Moralisme

Suske en Wiske is soms moralistisch. Vandersteen wilde zijn lezers wijze levenslessen meegeven. In vroege albums hebben Suske en Wiske beschermengelen, die staan voor de katholieke waarden van Vandersteen. Vandersteen was bovendien sterk beïnvloed door de padvinderij waar hij lid van is geweest.

In de albums wordt onder meer aandacht geschonken aan natuurbehoud, bijvoorbeeld in 'De Boze Boomzalver' en 'De Rinoramp'. In dat laatste album wordt in samenwerking met het Wereldnatuurfonds de jacht op neushoorns aan de kaak gesteld.

Vandersteen oefende in zijn verhalen ook kritiek uit op oorlog en wapenhandel. In 'Het mini-mierennest' wordt op een onbewoond eiland een gemeenschap van koppels uit verschillende werelddelen gesticht. Vandersteen wilde er in laten zien dat verschillende nationaliteiten goed met elkaar kunnen samenwerken. Typerend is echter dat de Westelingen de leiding op zich nemen.

Fameuze fanclub

Suske en Wiske hebben hun eigen fanclub. Op de site www.fameuzefanclub.nl staat te lezen: 'Het algemene doel van de vereniging is het promoten van Suske en Wiske en het bevorderen van het verzamelen van Suske en Wiske-boeken en -curiosa. De vereniging telt op dit moment ruim 2.200 leden, verspreid over meerdere landen.' Opvallend is dat de club een Nederlands internetadres heeft, wat de populariteit van de Vlaamse helden in ons land onderstreept.

Conclusie

Suske en Wiske spreekt al 65 jaar de Vlaamse en iets korter de Nederlandse striplezers aan. Het is een wat surrealistische reeks vol tovenaarij, kleurrijke geschiedenis, onwaarschijnlijke uitvindingen, taalgrapjes en levenslessen. De reeks evolueerde van een persoonlijke, fantasievolle

typisch Vlaamse serie tot een gestroomlijnd studio-product, dat mede voor de Nederlandse markt wordt gemaakt.

De serie spreekt nog steeds een brede doelgroep aan en recentelijk verschenen een speelfilm ('De duistere diamant') met onder meer Urbanus, Thekla Reuten en Willeke van Ammelrooy en een tekenfilm ('De Texasridders') over het beroemde duo. De serie is één van de langst lopende stripreeksen ter wereld en het aantal albums is ongekend. Ongetwijfeld zullen er nog vele nieuwe titels volgen. ▶

Meer informatie: De tentoonstelling 'De fantasievolle vertellers' loopt tot en met 19 september 2010 in het Limburgs Museum, Keulsepoort 5 in Venlo (www.limburgsmuseum.nl).

Zaal met scène uit
'De mysterieuze mijn'

Sprookjes tonen de symboliek van het brood

Tekst

Saskia Schenk en
Henriëtte Roskam

Een tentoonstelling over brood in sprookjes stond al jarenlang op het verlanglijstje van museum de Oude Bakkerij in Medemblik. De benodigde ruimte was echter tot de verbouwing in 2008 niet voorhanden. Hoe het idee van sprookjes precies ontstond weten we eigenlijk niet meer, maar misschien kwam het eens, lang geleden, ter sprake in een gezellig samenzijn met de grote trekpleister uit Enkhuizen. Daar trekt Sprookjeswonderland jaarlijks vele bezoekers en Wim de Vries, de oprichter ervan, kennen we op het museum al heel lang. Hij is zelfs de officiële 'eerste vriend' van het bakkerijmuseum. Tja, zo beginnen sprookjes meestal: er was eens....

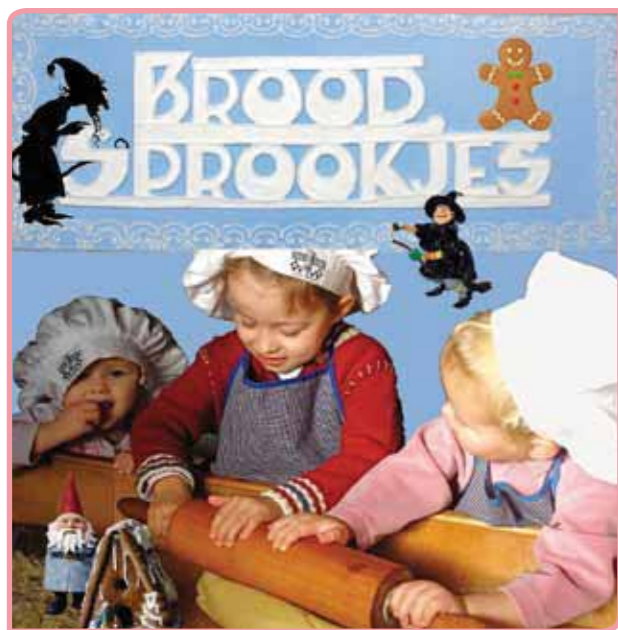
Met de laatste uitbreiding van het museum in 2008 kwam er ruimte beschikbaar om het 'broodsprookje' te gaan realiseren. Medewerkers van het museum hebben eerst onderzoek gedaan naar sprookjes. Er werd speciaal gekeken met verwantschap met de bakkerij. Al snel bleek dat waar sprookjes met het bakkersvak te maken hebben, er meestal sprake is van brood. Brood was en is een belangrijk voedingsmiddel, met name in Europa. Bovendien gaan de verhalen vaak over arme ouders en arme kinderen, en is er geen sprake van luxe, zoals koek en gebak. Dit weer spiegelt de levensomstandigheden van de meeste mensen, van de Middeleeuwen tot in het begin van de twintigste eeuw.

De onverschrokken bakkersknecht

Zo ontstond er een lijst met sprookjes. 'Het meisje dat op het brood ging staan', 'De twee reisgezellen', 'Hans en Grietje' en 'De broodkruiden op tafel' heeft u misschien wel eens gelezen van Andersen en de gebroeders Grimm. De laatsten deden jarenlang onderzoek naar volksverhalen en publiceerden in 1810 hun *Oelenberger Manuscript*. Andere sprookjes die op de lijst van het bakkerijmuseum kwamen te staan, zijn onder meer 'De kikvorsprinses' en 'Het wonderpaard en de prinses', uit Rusland, 'De drie broden' (een joods verhaal) en 'Mani', een verhaal dat verteld wordt onder Tupi-Indianen over de oorsprong van maniok (cassave). Een vondst uit de Lage Landen is het verhaal van 'De onverschrokken bakkersknecht'. Dit is een koene held, die een prinses redt, die bij een roversbende gevangen wordt gehouden. Een kapitein dwingt de prinses met hem te trouwen. De bakkersknecht hoort dit en regelt dat hij de bruidstaarten mag maken. Hij beeldt het verhaal van de redding uit in prachtige taarten. De ring, die hij van de prinses kreeg, stopt hij in de laatste taart. Onnodig te zeggen dat ook dit verhaal goed afloopt. Van de vele verhalen over Hodja Nasreddin, een geleerde uit Anatolië, het huidige centraal-Turkije, zijn er twee uitgehaald over brood. Dit zijn meer anekdotes dan verhalen.

Het snoephuisje van Hans en Grietje

In het bakkerijmuseum worden sprookjes en brood met elkaar verbonden.

Hodja wordt gezien als een rappe, slimme prater, die overal antwoord op heeft. En verder ... blijft het peperkoekmannetje maar rennen om aan zijn achtervolgers te ontkomen.

Symboliek van brood

Naast aandacht voor de verhalen is er ook aandacht voor de symboliek van brood, vuur en ovens in sprookjes. En uiteraard wordt er aandacht besteed aan de betekenis van het brood. Immers het was het eerste complexe voedsel dat de mens maakte van deeg. Aan het dagelijkse voedsel werden magische krachten toegekend. Het van granen gebakken brood werd een teken van de aarde en van beschaving. Zuid-Amerikanen beschouwen maïsbrood nog steeds als symbool voor de zon. Het bakken van maïscake is voor de Navajo - Indianen een heilig ritueel.

Brood ontsteeg de functie van voedingsmiddel en werd in allerlei culturen gezien als symbool. Behalve in de betekenis van

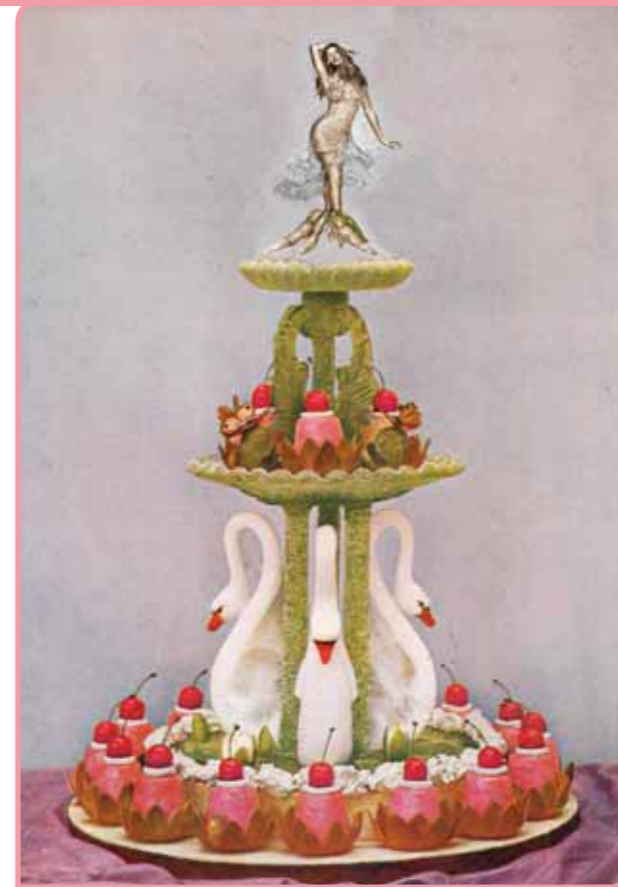
voedingsmiddel zagen en zien mensen het onder meer als teken van vriendschap en gastvrijheid, van de eeuwige cirkel van het leven of werd het als offerande aan de goden gegeven.

De geschiedenis leert ons dat het brood in de Middeleeuwen de sociale status aantoonde. De katholieken zien brood als teken van het christendom en van het lichaam van Christus. In de joodse religie wordt het beschouwd als wedergeschenk aan God. De symboliek van brood verenigt de oude Romeinen met de hedendaagse Indonesiërs. In Rome had een huwelijksstaart de vorm van een brood, in Indonesië ontvangen bruid en bruidegom een krokodillenbrood. Zo wensten en wensden de gasten het bruidspaar voorspoed, vruchtbaarheid en geluk.

Ook in eigen land heeft brood verschillende betekenissen gekregen. Van de duivekater wordt gezegd dat dat de Germanen deze al zouden hebben geofferd aan de goden. Het zou een vervanging zijn voor een dieroffer. Ander brood in de vorm van dieren werd met Pasen gegeten, een broodlam of broodhaantje bijvoorbeeld. Het paasbrood symboliseerde de komst van de lente, vruchtbaarheid en geluk. Naoberschap (burenhulp) werd uitgedrukt door de krentenwegge. In Twente ontving een kersvers ouderpaar een groot krentenbrood.

De bakkerij van Anton Pieck

Bakkers blijven decorateurs.

Brood wordt door velen beschouwd als geestelijk voedsel en het symbool van kennis. Het brood des levens wordt rijp en gaar gemaakt in het onderbewuste.

Brood als metafoor

Daarin valt weer een nieuwe invalshoek te maken, want volgens sommige psycho-analisten beschrijven sprookjes door middel van beelden en handelingen innerlijke gemoedstoestanden. Het gebruik van oersymbolen raakt het onderbewuste in de mens. Het begrip van de verteller maakt het voor een kind gemakkelijker om uit het verhaal elementen te halen. Die elementen maken dat het kind zichzelf beter begrijpt. Een sprookje wijst op de waarde van iets kleins dat het kind heeft verricht en op de kans dat daar wonderbaarlijke gevolgen uit voortkomen. Vuur staat in sprookjes voor een omzettingsproces. Ook ovens

hebben deze betekenis, maar dan dubbel: het vuur betekent omzetting en het graan wordt erin omgezet tot voedsel. De oven vormt in noordelijke streken het verwarmende centrum van de woonruimte. De oven waarin de heks van Hans en Grietje verbrand wordt, zou kunnen staan voor een brandstapel. Het wordt ook gezien als werktuig van spirituele zuivering. Over alle verschillende invalshoeken van broodsprookjes zou je een dik boek kunnen schrijven.

Interactieve tentoonstelling

Aan de uitbeeldingen op de tentoonstelling is maandenlang gewerkt. En vanwege het volkse karakter van sprookjes heeft het bakkerijmuseum er bij deze tentoonstelling speciaal voor gekozen om ook de vrijwilligers nauw bij de uitbeeldingen te betrekken. Zij hebben kleding gemaakt voor de figuren, de bakkers

Een tentoonstelling over brood en sprookjes

hebben broden gebakken en er kwamen taarten van klei en gips in plaats van marsepein en suiker. Anderen leenden hun stem voor het vertellen van de sprookjes, verfden de achtergronden of waren met elektrotechniek bezig. Er zijn kijkdozen in de vorm van taarten gemaakt en overdadig zijn de decoraties aangebracht, want het blijven natuurlijk wel (banket) bakkers. Gestreefd is naar meer interactiviteit, beweging en geluid op de tentoonstelling. Kinderen kunnen bijvoorbeeld iets leren over broodsoorten door aan touwtjes te trekken, net als op de kermis. En wie na de visuele verrassingen behoefte heeft aan rust, kan zich terugtrekken op een boterhamkussen in de leeshoek om sprookjes te lezen. Broodsprookjes uiteraard. ▶

Meer informatie: De tentoonstelling 'Broodsprookjes' is vanaf 20 februari te zien in het Bakkerijmuseum de Oude Bakkerij, Nieuwstraat 8, Medemblik (www.deoudebakkerij.nl, info@deoudebakkerij.nl, 0227-545014).

Alledaagse dingen

Deelnemers aan het Jaar van de Tradities

Tradities in Vlaanderen

Volkskunde Vlaanderen vzw gaat in navolging van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur onderzoek doen naar de tradities in het eigen land. Om de tradities te inventariseren hebben de medewerkers het project *Zoals gewoonlijk!?* gelanceerd.

Op www.tradities.be kan iedereen via het invulformulier zijn eigen vijf belangrijkste tradities in Vlaanderen doorgeven. Op deze site zijn ook alvast de achtergronden en betekenissen van diverse Vlaamse tradities te lezen.

www.volkskunde-vlaanderen.be
www.tradities.be

Wintergeschiedenis

De Verdieping van Nederland presenteert tot en met 11 april winterse topstukken. De expositie toont een unieke selectie van bijzondere stukken uit de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief. Het is een keuze uit de collectie authentieke boeken en documenten met historische waarde en bijzondere verhalen.

De Verdieping van Nederland bevindt zich in het verbindingsgebied tussen de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief, vlak naast Den Haag CS en is zeven dagen per week gratis toegankelijk.

www.deverdiepingvannederland.nl

Mensen op het ijs (jaartal onbekend)

Fotocollectie: Elsevier - Nationaal Archief

www.jaarvandetradities.nl

Vuur en vlam

Tijdens de carnavalsvakantie, van woensdag 17 februari tot en met zondag 21 februari kunnen kinderen in het Historisch Openluchtmuseum Eindhoven van dichtbij kennis maken met vuur. Ze komen er deze week alles over te weten en gaan er ook mee aan de slag: reuze spannend om zelf tin te gieten of een kaars te maken.

www.HOMEindhoven.nl

Thuisfront

In het Legermuseum in Delft is tot en met 28 maart de fototentoonstelling *Thuisfront, ver weg en toch dichtbij* te zien. Hierin zijn portretten en momenten van zowel thuisblijvers als Nederlandse soldaten op missie in Uruzgan te zien. De feestdagen maken het voor beide partijen extra zwaar om elkaar te moeten missen. De foto's laten boeiende, aandoenlijke, emotionele, maar ook vrolijke beelden zien van de soldaten op missie en thuis.

www.legermuseum.nl

Dorestad

Museum Dorestad in Wijk bij Duurstede heeft tot 1 maart een tentoonstelling over de *Verhalen uit Dorestad*. Aan de hand van twee jeugdboeken – *Problemen op de Palts* en *Een olifant voor de keizer* – wordt het verhaal verteld van het Rijk van Karel de Grote. Dorestad was toen een rijke handelsstad, maar in de negende eeuw trokken de mensen uit Dorestad weg om een nieuwe handelsplaats te bouwen in Tiel. Er waren problemen van buitenaf, zoals de invallen van de Vikingen, en het is niet meer fijn wonen in Dorestad. In Wijk bij Duurstede zijn nog steeds sporen van het oude Dorestad te vinden.

www.museumdorestad.nl

W.G. van de Hulst

In Museum Elburg staan de schrijvers vader en zoon W.G. van de Hulst centraal. Naast originele manuscripten en veel boeken is ook de stoel van Van de Hulst senior (1879-1963) te bekijken. De illustraties van W.G. van de Hulst junior (1917-2006) maken van de expositie een kleurrijk geheel.

www.museumelburg.nl

Curaçao

Op Curaçao leven de verschillende religies vreedzaam naast en met elkaar. Curaçao kent een lange geschiedenis van vrijheid van godsdienst en – belangrijker nog – tolerantie, wederzijds respect en maatschappelijke acceptatie. De wereldgodsdiensten zijn allemaal vertegenwoordigd en brengen verscheidenheid zonder harde tegenstellingen. Sinaya Wolfert (1964) heeft haar roots op Curaçao en heeft in de afgelopen twee jaar de mens en zijn religie, rituelen en tradities op dit eiland trachten vast te leggen in beeld.

Sinaya Wolfert, *Curaçao Religions Rituals & Traditions* (2009)

De stralende staf

Er is een gloednieuwe strip van Suske en Wiske uit: *De stralende staf*. Het verhaal gaat over een duistere organisatie die erop uit is om de traditionele viering van Sinterklaas te dwarsbomen. Suske, Wiske, Jerom, Lambik, Sidonia en vele anderen trekken ten strijde om dit feest toch door te laten gaan.

Suske en Wiske –
De stralende staf (2009)

Bruiden uit diverse culturen, geworteld in Breda

De Stichting Cultuurbehoud Breda heeft als missie authentieke en lokale culturele goederen en waarden te behouden voor de toekomst. Cultuurbehoud is belangrijk voor de identiteit van een gemeenschap en haar leden. Barbara Op de Beek, voorzitter van de stichting, werd door de gemeente Breda gevraagd de plaatselijke volkscultuur onder haar hoede te nemen. Hierbij gaat het steeds om vragen als: Hoe leven de mensen in hun tijd en waarom doen mensen wat ze doen?

Dit uitgangspunt heeft het bijzondere project *Bruiden uit diverse culturen* opgeleverd. Er is een performance ontwikkeld waarin bruiden afkomstig uit verschillende culturen vertellen over allerlei tradities en gebruiken rondom de trouwerij. Er is een Joodse, een Marokkaanse, een Wicca en een Nederlandse bruid. Hapjes, drankjes en muziek horen natuurlijk ook bij de voorstelling. Voor volgend jaar staan er vier andere projecten op stapel. Eén daarvan is een logisch vervolg op het bruidenproject: zwangerschap en geboorte. De stichting doet dat project in samenwerking met Erfgoed Brabant.

Cultuurparticipatie

Barbara Op de Beek wil tradities en rituelen vooral onder jongeren bespreekbaar maken. Volkscultuur gaat over alledaagse dingen, over dingen die voor iedereen herkenbaar zijn. Omdat trouwen de belangstelling van jongeren heeft, is gekozen om vanuit de positie van jonge vrouwen de verschillende huwelijksgebruiken in Breda voor het voetlicht te brengen. Het werd een groot succes. Eerst vertelden de vrouwen aan elkaar hoe het in

De Nederlandse bruid kiest zelf heel bewust haar eigen huwelijksrituelen.

Tekst

Jolly van der Velden

Foto's

Jan Stads

Roti Heertjes deelt haar Joodse huwelijksrituelen met haar dochter.

hun cultuur ging met partnerkeuze en bruiloft. Een wereld ging open. Dat in een stad als Breda zoveel verschillende huwelijksrituelen en symbolen bestonden! Door op zoek te gaan naar de achtergrondverhalen van al deze rituelen en symbolen kwamen de vrouwen veel te weten. Hiervoor werden ouders en grootouders geïnterviewd en boeken gelezen. Toen werd het tijd om van die verhalen een avondvoorstelling met verhalen, muziek en hapjes te maken. Tijdens de voorstelling komen onder meer het uithuwelijken, bruidsschat, hennaverven, handvasting en ringen wisselen aan bod.

Barbara: 'Wij stonden zelf versteld van de vele tradities die bij huwelijken uit diverse culturen horen. Bij onze voorstelling gaat het niet alleen om het huwelijksfeest zelf. Maar ook de voorbereiding, zoals het huwelijksaanzoek en het vrijgezellenfeest.

Wij streven er naar om in een interactieve performance een open gesprek aan te gaan met het publiek. Aan de enthousiaste reacties van de deelnemers te horen, zijn wij op de goede weg. Jong en oud kunnen zich er in herkennen en tijdens het optreden beginnen mensen zelf ook over hun eigen bruiloft te vertellen. Als dat geen cultuurparticipatie is!'

Joodse bruiloft

Roti Heertje vertelt over haar bruiloft die 51 jaar geleden plaatsvond. In het project is zij de moeder van de Joodse bruid: Claudette Remeijns. De bruid is gekleed in een lange witte jurk met pofmouwen. Zij draagt een hoedje met een voile. Roti Heertje: 'Ik ben getrouwd in Amsterdam, in de synagoge in de Lekstraat. Wij hadden een beroemde voorzanger, de *chazan* Hans Bloemendaal. In Israël gebeurt de ceremonie meestal in de

open lucht en bij voorkeur tegen het donker worden. Dat staat voor de belofte van God aan Jacob dat het Joodse volk zo groot zal worden, als dat er sterren aan de hemel staan. Bij het opkomen van de sterren wordt het huwelijk gesloten. Het bruidspaar is een onderdeel van deze belofte door de kinderen die ze mogelijk zullen krijgen. In Nederland vindt het huwelijk plaats in de synagoge, in een hotel of thuis. Het burgerlijk huwelijk is een aparte gebeurtenis. Soms wordt het op dezelfde dag gedaan, soms niet.

Eén van de voorbereidingen voor een orthodox huwelijk is dat de bruid een dag voor de ceremonie een ritueel bad neemt in een *mikwe*. Zo begin je het huwelijk rein. Het is geen gewoon bad, het is een rituele wassing. Bij de orthodoxen wordt er nog steeds regelmatig een huwelijksmakelaar ingeschakeld, de *sjadjen*. Die brengt op verzoek van de ouders de man en de vrouw bij elkaar. Dit is in het liberale milieu niet meer gebruikelijk. Op de dag van het huwelijk zelf wordt eerst de huwelijksakte, de *ketoeba* opgemaakt door de mannen: de bruidegom, de vaders en de getuigen.

Jonge vrouwen gaan op zoek naar hun huwelijkstradities.

De feitelijke verbintenis vindt plaats onder de *choepah*, een baldakijn. Dat is een doek waaronder het bruidspaar staat als het huwelijk wordt gesloten. De *choepah* staat symbool voor het nieuwe huis dat de man en de vrouw gaan opzetten. De bruidegom wordt door de twee vaders naar binnen gebracht en onder de *choepah* geleid. Daarna komt de bruid, zij wordt begeleid door de twee moeders. Ondertussen zingt de *chazan* een welkomstlied uit de Psalmen. In mijn geval was mijn vader er niet bij, hij had de oorlog niet overleefd. Een bevriende relatie heeft het in zijn plaats gedaan. Vervolgens geven de moeders de bruid rituele wijn te drinken en de vaders de bruidegom, waarna de rabbijn de huwelijksakte

voorleest. Dan wordt er weer gedronken en komt het belangrijkste moment waarop de vrouw door de man de ring krijgt aangeschoven, aan de wijsvinger van haar rechterhand. Tijdens deze handeling wordt de huwelijksbelofte uitgesproken: 'Nu wordt gij mij geheiligd door deze ring, volgens de wet van Mozes en Israël. Daarna doet de bruid zelf de ring aan haar ringvinger.'

De ceremonie is beëindigd als de gemeente *mazzeltov!* roept, nadat de bruidegom een in een doek gewikkeld glas heeft stukgetrapt onder zijn hak. Dit kapot trappen van het glas staat symbool voor het verdriet over de verwoesting van de twee tempels in Jeruzalem.'

Wicca bruiloft

De Wiccabruid is Angie Cotrotsos. Zij draagt een lange donkergroene jurk van zware stof. Op haar hoofd een sluier en een krans van gevlochten bladeren, granen en bessen. Wicca is de hedendaagse hekserij, een sterk op de natuur georiënteerde stroming. Rituelen uit de Wicca worden ook wel meer algemeen gebruikt door mensen die een bepaald betekenisvol ritueel willen doen.

Angie: 'De essentie is dat je alles doet vanuit het besef dat je van de natuur komt en dat je daar ook weer naar teruggaat. De vier elementen waaruit de natuur is opgebouwd zijn belangrijk: aarde, water, lucht en vuur. Alles draait om evenwicht, het evenwicht tussen het mannelijke en het vrouwelijke. Dat noemen we in de Wicca de God en de Godin.'

De huwelijksceremonie wordt bij voorkeur buiten gedaan. Het belangrijkste moment daarin is het handvastingsritueel. Dat is het moment dat onze polsen door de priesteres aan elkaar werden vastgebonden met een lint. De kleuren van het lint hadden we zelf uitgekozen. Elke kleur heeft een bepaalde symboliek en de keuze voor een kleur was afhankelijk van wat wij onze relatie wilden meegeven. Wij hebben ons lint samen gevlochten en hebben er daardoor samen energie aan gegeven. Tijdens het ritueel wordt het lint drie maal om de polsen gewikkeld. Bij elke wikkeling wordt een knoop gelegd en bij elke knoop wordt een wens gedaan.

Het ritueel van het verbinden van de handen met een magisch koord is een belangrijk onderdeel van de huwelijksvoltrekking bij de Wicca's.

Ook die wensen worden door het bruidspaar zelf geformuleerd. Er zijn dus allerlei persoonlijke elementen in verwerkt.'

Alles heeft betekenis, dat begint al bij het kiezen van de datum voor het huwelijksritueel. 'Wij leven met het Keltische jaar dat uit acht jaarfeesten bestaat en hebben gekozen voor *Mabon*, de herfstequinox, omdat wij allebei veel van de herfst houden. Het is een oogstfeest en het ritueel was ook de eerste oogst van onze relatie.'

We hadden vier getuigen. Twee daarvan waren ook getuige bij ons burgerlijk huwelijk, dat later plaats heeft gevonden. De andere twee waren onze spirituele getuigen. Onze gasten zaten in een kring. Een cirkel is een bundeling van energie, waardoor je er je eigen rituele, gewijde ruimte van maakt. Tijdens de ceremonie worden verschillende traditionele voorwerpen gebruikt. Het mes waar de taart mee wordt aangesneden. Een kaars die wordt aangestoken voor het licht in de relatie en de beker waaruit het bruidspaar drinkt van de honingmede.'

'Na het handvastingsritueel springen man en vrouw samen over een bezem, een heksenbezem. Dat heeft twee symbolische

betekenissen. Enerzijds is het de drempel overgaan naar een nieuwe tijd, anderzijds is het een vruchtbaarheidssymbool. De stok staat voor het fallische deel en de bezem voor het vrouwelijke, het ontvankelijke. Mooi vond ik het dat onze moeders de bezem hebben vastgehouden voor ons.'

'Een trouwritueel wordt altijd afgesloten met *cake and wine*. Dat is om het gebeuren te vieren, maar ook om weer te aarden. Om weer met de voeten op de grond te komen.'

Marokkaanse bruiloft

De Marokkaanse bruid is Nora Saadouni. Zij is helemaal in het groen gekleed. De stof van haar lange jurk met kap is rijk geborduurd met zilverdraad. Vroeger werd er veertig dagen gefeest bij een huwelijk. Tegenwoordig neemt de ceremonie een paar dagen in beslag. Voorafgaand aan de Trouwdag is er de Hennadag. De dag na de Trouwdag neemt de bruid afscheid van haar ouderlijk huis, om samen met haar man verder te gaan. Die dag wordt de Afscheidsdag genoemd. Het kan zijn dat het huwelijk in het stadhuis of op de ambassade op dezelfde dag plaatsvindt als het feest, maar er kan ook wel een jaar tussen zitten.

Nora: 'Ik ben in Nederland getrouwd in het stadhuis én in de Marokkaanse ambassade. Dat laatste is niet meer verplicht; een Nederlands burgerlijk huwelijk geldt tegenwoordig ook in Marokko. Wij zijn niet in de moskee getrouwd. Dat is wel mogelijk, maar elk stel bepaalt zelf of ze het doen of niet.'

Bij ons is het best bijzonder gegaan, we hadden namelijk al een kindje toen we gingen trouwen. We hebben daar niet veel commentaar op gehad, ook mijn ouders waren er positief over. Vaak wordt er een bruidspecialist ingeschakeld die samen met de bruid gaat kijken welke jurken zij gaat dragen op de verschillende momenten. Je kunt kiezen voor één of voor meer jurken. Vaak verkleden de bruiden zich wel een paar keer per dag, soms wel zeven of tien keer. Ik had er zelf vier.'

'Dit is een kledingstuk dat op de Hennadag gedragen wordt. Deze jurk heb ik uitgekozen omdat ik groen een mooie kleur vind, een natuurkleur. Het staat voor eerlijkheid en warmte. Het is een modern kledingstuk. Vroeger gebruikte men zwaardere stoffen zoals fluweel, met goudborduur. Deze stof is met zilver geborduurd, dat is nu erg in. De sieraden horen erbij. Op de Hennadag is er nog geen trouwring.'

Deze jurk heeft een kapje. Ik heb hier bewust voor gekozen omdat het mensen een beetje nieuwsgierig maakt naar wat er onder de kap zit, naar hoe je haar eruit ziet of welke sieraden je draagt. Als je de gasten begroet, gaat het kapje af.'

'Doordat de Hennadag de dag voor de bruiloft is, is het een beetje vergelijkbaar met een vrijgezellenavond. Je bent bij elkaar met vriendinnen en vrouwelijke familieleden en je schoonouders komen langs met cadeautjes. Die blijven maar even. Zij gaan snel terug naar hun zoon, die ook een soort vrijgezellenavond heeft, waar alle mannen verzameld zijn. Op deze dag komen er ook wel mensen die niet voor de bruiloft zelf zijn uitgenodigd. De naaste familie is twee dagen lang aanwezig.'

De Marokkaanse bruid draagt meerdere trouwjurken.

Eén vast onderdeel is het aanbrenge van versieringen met henna op handen en voeten. Dit gebeurt eerst

bij de bruid, daarna ook bij de andere vrouwen. Die hennaversiering is een onderdeel van onze cultuur. Henna is een zuivere plant die in de bergen groeit. Die wordt geplukt, gedroogd en fijn gemalen tot een poeder dat aangemaakt wordt met water tot een papje. Met een injectienaald worden verschillende motieven op de huid aangebracht. Soms zie je de borduurmotieven van de kleding terug in de hennaversieringen. Je kunt de henna laten opbrengen door een specialist, een *neggafa*.

Als de henna binnenkomt is het belangrijk dat er gekookte eieren in zitten en er kaarsen in staan. Die worden aangestoken en moeten de hele dag blijven branden. Ze mogen niet uitgaan omdat ze staan voor het geluk, voor de wens dat je huwelijk in het licht mag staan.'

Een volkscultuurproject over de multi-culturele huwelijksgebruiken in Breda.

'Op dag van de bruiloft is de bruid in het wit en wordt zij opgehaald door de bruidegom in een auto, een koets of wat dan ook. Tegenwoordig kan alles. Er worden eerst foto's gemaakt, bijvoorbeeld in een park. Daarna kun je ervoor kiezen om terug naar huis te gaan om je te verkleden, of om naar de locatie te gaan waar het feest plaatsvindt. Na aankomst wordt het bruidspaar naar binnen gedragen op een draagstoel. De stoel wordt gedragen door vier mannelijke gasten, die in ieder geval ongeveer even lang moeten zijn.'

Aan het begin van het feest geven de bruid en bruidegom elkaar dadels en melk. De melk staat voor zuiverheid en de dadels voor zoetheid. Zodat je zoet en zuiver met elkaar het leven door zult gaan. Op het eind van het feest wordt de taart aangesneden en worden er weer dadels en melk genuttigd. Pas dan worden de ringen aan elkaar gegeven. Die ringen zijn de bevestiging dat je vanaf dat moment officieel bij elkaar hoort.'

Nederlandse bruiloft

De Nederlandse bruid is Linsey Vek. Zij heeft zelf meegewerkt aan de opzet van dit project. Zij heeft een lange witte jurk aan en een gazen sluier die wordt vastgezet door een met stenen bezet kroontje. Hoewel zelf in het echt nog niet getrouwd, weet zij veel over de Nederlandse tradities te vertellen.

Linsey: 'Bij iedereen wordt een bruiloft net een beetje anders gevierd. Mensen brengen eigen gebruiken mee en het resultaat is vaak een persoonlijke mengelmoes van rituelen. Er zijn

natuurlijk heel oude tradities. Bijvoorbeeld de trouwring als symbool van de oneindigheid en het wit van de jurk, dat staat voor de maagdelijkheid van de bruid. Het is nog steeds gebruikelijk dat de bruid de avond voor de bruiloft naar haar ouderlijk huis gaat, om daar de nacht door te brengen. De volgende dag komt haar aanstaande man haar daar ophalen, met het bruidsboeket in zijn hand. Met hun gasten gaan ze dan samen naar het gemeentehuis of de kerk waar de ceremonie plaatsvindt.'

'De kousenband van de vrouw kan een bijzonder attribuut zijn op de trouwdag. De traditie wil dat de man na de ceremonie, met zijn handen op zijn rug, de kousenband met zijn tanden van het been van de vrouw afhaalt. Vervolgens gooit hij hem over zijn rechterschouder naar de ongehuwde mannen, waarbij gelooft wordt dat de man die hem vangt de eerstvolgende bruidegom zal zijn.'

Het bruidsboeket heeft een vergelijkbare functie. Na afloop gooit de bruid het boeket over haar rechterschouder. De vrijgezelle vrouw die hem opvangt zal de volgende bruid zijn. Gegeten en gedronken wordt er natuurlijk ook op een feest. Traditioneel is er de bruidstaart die door het echtpaar gezamenlijk wordt aangesneden. Hier en daar gebeurt het nog wel dat er 'bruidstranen' worden gedronken. Een zoetige drank, waarin kleine blaadjes bladgoud drijven. Die staan voor de laatste traantjes die weggepinkt worden, omdat de dochter bij de ouders weggaat. De wittebroodsweken zijn de eerste weken na het huwelijk. Wit brood staat voor zuiverheid en puurheid; er is nog geen vuiltje aan de lucht.'

'Wat ik zelf ga doen als ik ga trouwen? Dat weet ik nog niet precies, maar het zal een mengeling worden van wat leuk is. Ik wil in ieder geval in het wit trouwen en de laatste nacht bij mijn ouders doorbrengen. Dat vind ik wel heel speciaal. Natuurlijk komt er ook een bruidsboeket en zal ik een kousenband dragen, maar ik vind het 'handen binden' ook een mooi ritueel. Dat is juist het fijne van deze tijd: eigenlijk kan alles.' ▸

Meer informatie: www.cultuurbehoudbreda.nl

Lesbrief over het driekoningenzingen

In basisschool de Bron in Goirle is op 13 november 2009 een lesbrief over het driekoningenzingen gepresenteerd. Uit handen van directeur Ineke Strouken van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur ontving directeur let Vervoort van deze basisschool het eerste exemplaar van de lesbrief. Deze lesbrief wordt toegestuurd aan alle basisscholen in Midden-Brabant.

Vorig jaar kondigde de Tilburgse Stads VVV geheel onverwachts aan te stoppen met het organiseren van het driekoningenzingen voor een jury. De VVV en de voorloper daarvan tekenden voor de organisatie sinds 1937. Dankzij dit georganiseerd driekoningenzingen overleefde deze eeuwenoude traditie in Tilburg en omgeving. Na het besluit van de VVV namen de vier erfgoedorganisaties – de heemkundekringen van Goirle en Tilburg, de Stichting tot Behoud van Tilburgs Cultuurgoed en de stichting Tilburgse Taol – het initiatief om de organisatie van het juryzingen over te nemen en kwalitatieve impulsen te geven aan de traditie van Driekoningen.

De eerste concrete impuls is de lesbrief die naar alle scholen in Midden-Brabant is gestuurd en die via de website van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur is te downloaden. Verwacht wordt dat er ongeveer 160 scholen aan het project meedoen en dat heel veel ouders de lesbrief gebruiken om hun kinderen te vertellen over het driekoningenzingen. In de lesbrief wordt op een kleurrijke en vrolijke manier informatie overgedragen over de traditie van Driekoningen. De samenstellers hebben er veel 'doen' en 'denk' opdrachten in verwerkt. Aanstaande driekoningenzangertjes kunnen leren hoe ze een kroon kunnen maken of een bonenkoek kunnen bakken.

Omstuw door kinderen overhandigde directeur Ineke Strouken (links) van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur het eerste exemplaar van de lesbrief aan directeur let Vervoort van basisschool De Bron in Goirle

De erfgoedorganisaties vinden het driekoningenzingen belangrijk immaterieel erfgoed, waarvan ze hopen dat deze traditie ooit erkend wordt door de UNESCO conventie. Directeur let Vervoort onderstreepte het belang van

het kennen van tradities door kinderen. Dat is de reden waarom deze school elk jaar veel werk maakt van het driekoningenzingen. Ook de ouders doen daar aan mee. De school overgiet de traditie met een hedendaags sausje door geld in te zamelen voor een goed doel.

De lesbrief is te downloaden via www.volkscultuurplein.nl/ onderwijs.

Tradities verbinden heden en verleden met elkaar

Tekst
Hans van den Eeden
Foto's
Jan Stads

Tradities vormen een spiegelbeeld van de samenleving. Als de maatschappij verandert, verdwijnen tradities en rituelen en ontstaan er nieuwe. Als het recht op een ritueel wordt ontzegd, leidt dit tot verontwaardiging. Door de komst van mensen uit andere culturen worden nieuwe tradities geïntroduceerd. In hoeverre zijn tradities voltooid verleden tijd? Deze vraag stond centraal op de studiedag 'Tradities in Brabant', georganiseerd door het Samenwerkingsverband Volkscultuur Brabant op zaterdag 17 oktober in het kerkdorp Bavel, onder de rook van Breda. Aanleiding was het Jaar van de Tradities, uitgeroepen door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur.

Bij de start van de studiedag werd door voorzitter Arnoud-Jan van Bijsterveld de toon gezet. 'Gaat het hier om Brabantse tradities of tradities in Brabant?', vroeg hoogleraar Cultuur in Brabant van de Universiteit in Tilburg zich af. Hij kondigde aan dat het een bijzondere dag met een niet altijd vrolijke ondertoon zou worden. Hij doelde hiermee op de bijdrage van Lauri Faro. Verder op de dag zou zij de zaal confronteren met de ontzegging van rituelen bij dood geboren kinderen. Voor het zover was, kwamen verschillende sprekers aan het woord. Allen legden vanuit het verleden een relatie naar de toekomst. Want tijdens deze dag werd duidelijk dat, wat tradities betreft, de toekomst uitgedaagd moet worden.

'Iedereen heeft een rugzakje'

Tijdens de eerste inleiding pleitte Ineke Strouken, directeur van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, om een analyse bij de bestudering van tradities en rituelen. 'Het gaat niet alleen om de tradities en rituelen. De verhalen er achter zijn minstens even boeiend en waardevol. Waarom zijn tradities zoals ze zijn en wat is hun betekenis vandaag de dag? Het is belangrijk dat de verhalen aan nieuwe generaties worden doorverteld. Daardoor ontstaat er meer begrip en respect. Zeker in onze multiculturele samenleving is dit van belang', hield zij de aanwezigen voor. Gloedvol vertelde ze dat tradities, rituelen en symbolen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Als metafoor gebruikte Ineke Strouken het voorbeeld van een rugzakje. Iedereen heeft een rugzakje van huis uit meegekregen met gewoonten en gebruiken, normen en waarden en herinneringen, smaken en geuren. 'Het is belangrijk dat wij weten wat er in ons rugzakje zit.'

Tijdens haar inleiding riep Strouken op oog te hebben voor nieuwe ontwikkelingen. De samenleving is dynamisch en dat zijn tradities en rituelen ook. Sinterklaas is bijvoorbeeld veranderd van heilige in boeman en van boeman in kindervriend.

Erfgoed Brabant zet een volkscultuurproject op over kraamzorg.

Het driekoningenzingen is belangrijk immaterieel erfgoed in Midden-Brabant.

'Gelukkig ligt de tijd, dat Zwarte Piet stoute kinderen in een grote zak mee naar Spanje nam, achter ons. Ook Sinterklaas verjongt en verwisselt soms zijn mijter voor een petje.' Ineke Strouken herinnerde de aanwezigen eraan dat in de jaren zestig en zeventig veel tradities en rituelen over boord werden gezet. Maar er is duidelijk sprake van een herwaardering en actualisering. Het is boeiend om deze herijking te volgen.

Zo is trouwen met allerlei rituelen weer in. Ook het lezen van e-mail en het checken van berichten op het mobieltje is een traditie geworden. Bij markante gebeurtenissen, zoals geboorte, trouwen en begraven ontstaan nieuwe tradities. Bij de begrafenis van Simon Vinkenoog werd iedereen uitgenodigd iets persoonlijks mee te geven. Het geeft aan dat wij tradities naar eigen hand zetten. 'Met het Jaar van de Tradities willen we extra aandacht vragen voor de zin en de betekenis van tradities', aldus Ineke Strouken.

Driekoningenzingen

Het driekoningenzingen op 6 januari is een oud Brabants volksgebruik. De kinderen verkleed als Melchior, Balthazar en Caspar trekken met lampion en ster langs de huizen voor geld of snoep. Bij de start van zijn inleiding zong Paul Spapens begeleid door een rommelpot het bekendste lied:

'Driekoningen, Driekoningen
Gif me ne nuuwen hoed
Munnen ouwen is versleten
Ons moeder mag het niet weten
Onze pa die heeft het geld
Al op de toonbank neergeteld'

Volgens Spapens werd de rommelpot in Noord-Brabant tot begin jaren zestig nog bespeeld. Het instrument verdween toen het carnaval in Noord-Brabant vaste bodem kreeg. Spapens:

'Toen ik nog als Driekoningen door Hilvarenbeek trok, zong ik heel dociel elk jaar opnieuw 'Driekoningen, Driekoningen, gif me 'nen nuuwen hoed'. Het kwam niet eens in me op om er een variant op te maken, óf om het niet in het dialect te zingen. Maar dan de jeugd van tegenwoordig. Die jongleert met dit lied dat het een lieve lust is. Ik heb varianten gehoord in rap- en house-uitvoering. Ook heb ik teksten van de Driekoningen, die op de actualiteit inspeelden, gehoord.'

Na deze duiding was het tijd voor Paul Spapens om tot hilariteit van de aanwezigen een jeugdzonde op te biechten. 'In mijn jeugd ging je in het gunstigste geval als Driekoningen op pad voor de missie. Ik had een sigarenkistje met een gefiguurzaagde gleuf. Met de in de kachel gloeiend heet gestookte pook brandde ik 'voor de missie' op het deksel. De gluipeerd die ik was – de missie: dat was ikzélf. En daarmee liep ik in de pas met de meeste Driekoningen, die voor eigen gewin rondgingen. De meeste koningen van tegenwoordig collecteren voor goede doelen. Als kinderen op deze manier omgaan met een traditie, mag je toch wel zeggen dat het een sterke traditie is. Daar kun je nog bijtellen het feit dat steeds meer Driekoningen kleine toneelstukjes instuderen, zich van instrumenten als blok- en dwarsfluit en gitaar bedienen en flink wat aandacht besteden aan een mooie verkleedpartij. Sterk dus allemaal en toch vrees ik dat het driekoningenzingen aan het verdwijnen is. Aan de aandacht in de pers ligt het niet.'

'De oorzaak is van praktische aard. Veel ouders vinden het tegenwoordig te gevaarlijk om hun kinderen als Driekoningen over straat te laten lopen. Het driekoningenzingen speelt zich immers af na schooltijd en dat betekent op 6 januari dat het al begint donker te worden. De verkleedpartij, het leukste onderdeel van het driekoningenzingen, is naar de achtergrond verschoven. Een moeder die werkt heeft daar geen tijd voor.'

Bescherming van de bisschop

Het driekoningenzingen is in Tilburg al eens eerder op z'n retour geweest. Maar ter gelegenheid van het huwelijk van prinses Juliana en prins Bernhard op 7 januari 1937 heeft het volksfeest een enorme impuls gekregen. Door een groep Tilburgse nota-

belen werd op 6 januari 1937 een soort wedstrijd van het driekoningenzingen compleet met een jury georganiseerd. Dit sloeg enorm aan, niet in de laatste plaats door de prijzen die er waren te verdienen. 'Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog kende heel Midden-Brabant een georganiseerd driekoningenzingen. De Tilburgse VV is het zingen voor een jury altijd blijven organiseren, maar vorig jaar trok de organisatie er helaas plotseling de stekker uit.' De erfgoedorganisaties van Tilburg en Goirle hebben de organisatie nu overgenomen. Door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur is een lesbrief ontwikkeld voor scholen en ouders.

De driekoningenstoet in Den Bosch stelt het nog steeds goed. De stoet is een indrukwekkende mix van volksgeloof en uitingen van de typisch Brabantse lust tot het maken van theater en spektakel. In de kathedraal St. Jan van Den Bosch gaat de bisschop voor in een speciale dienst. Naar de historie van het Bos-

Een congres in het kader van het Jaar van de Tradities.

sche driekoningenzingen moet worden teruggedaan tot 1924. De Bossche Kunstkring organiseerde toen het zingen voor een jury en publiceerde in de krant een paar evergreens waaronder het 'Driekoningen, Driekoningen' in het dialect. Dit Bossche voorbeeld inspireerde de Tilburgse initiatiefnemers. Later zou massaal bezoek van Tilburgers aan de Bossche carnavalsoptocht het verlangen naar een eigen Tilburgs carnaval aanwakkeren. 'De eerste Tilburgse carnavalsoptocht kwam in 1965, het jaar van de laatste Tilburgse Driekoningenstoet. Deze Tilburgse stoet was een kopie van het Bossche voorbeeld. Het zijn mooie voorbeelden van hoe tradities elkaar kunnen beïnvloeden.

Dat blijkt ook uit het lied 'Driekoningen, Driekoningen' dat bijna overal in Noord-Brabant bekend is en een Bossche oorsprong heeft', aldus Spapens. Het zou ontstaan zijn naar aanleiding van een op 29 december 1745 uitgevaardigd verbod om op Drie-

koningendag met 'verligte machines' en 'representeerende starren' door de straten van Den Bosch te trekken. Geïnspireerd op driekoningenfeesten in de kerk gingen gezinnen het driekoningenspel spelen. Door middel van een in een 'coninxkoek' gebakken boon werd de koning aangewezen. De koning mocht die dag bepalen wat er gegeten werd. Dit lijkt heel sterk op de viering van Onnozele Kinderen op 28 december. Elementen van het 'de baas spelen' zitten ook in de viering van Sint Thomas op 21 december. Ouders of leraren werden buitengesloten. Ze mochten weer binnen als ze beloofden om bijvoorbeeld iets lekkers te koken of een halve dag vrij te geven.

Wordt het jongen of een meisje?

In het middagprogramma nam de groep *Die Naamloose Speelers* uit Moergestel de aanwezigen mee naar een Brabant aan het begin van de vorige eeuw. In onvervalst Brabants dialect speelden ze situaties over geboorte en bakerpraat.

Op een herkenbare wijze werd de draak gestoken met vooroordelen. Zo zou een trouwring, als deze aan een kettinkje boven de buik van een zwangere vrouw werd gehouden, informatie geven. 'Draait de ring rechtsom dan wordt het een jongen. Als de ring linksom draait dan zou er een meisje op komst zijn'. Een bijzondere bakerpraat zou uit Amerika afkomstig zijn. 'Voeg een eetlepel gootsteenontstopper toe aan een beetje ochtendurine. Kleurt het mengsel blauw dan wordt het een jongen. Als een mengsel groen kleurt wordt het meisje', aldus één van de toneelspelers.

Tijdens de acts ontrolde zich een kloof tussen generaties. Bijgeloof en medische feiten bleken op gespannen voet te staan. Maar toen aan het einde van het stuk de triomfmars van Aïda speelde was de kleine al geboren. Daarom werd het publiek op beschuit met muisjes getraceerd.

Erfgoed Brabant zoekt doelgroep op in de kraamkliniek

Het toneelstuk vormde een uitstekende introductie op de inleiding van Monique Groot, medewerker van Erfgoed Brabant. Deze nieuwe instelling is het resultaat van een fusie van Brabantse erfgoedinstellingen. Per 1 januari is deze nieuwe organisatie sprankelend van start gegaan. Enthousiast etaleerde projectleider Monique Groot de ambities van Erfgoed Brabant.

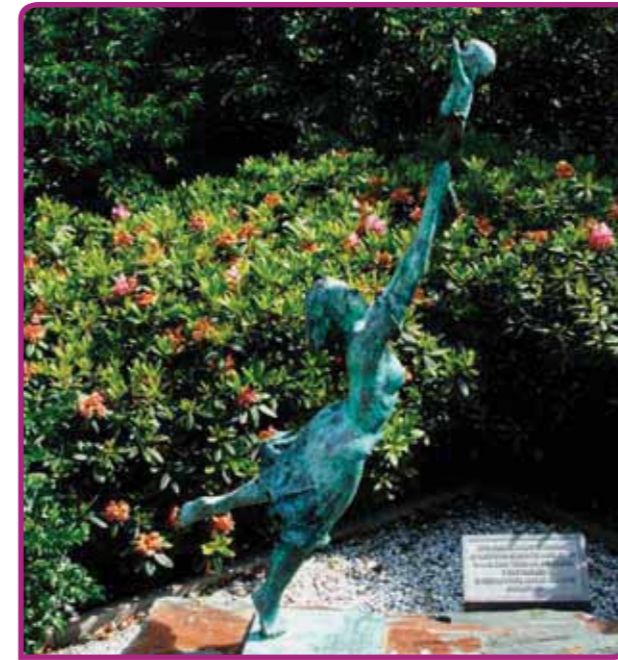
Op basis van een opdracht van de provincie Noord-Brabant worden nieuwe doelgroepen aangeboord. Het is bekend: het zijn met name de vijftig plussers die belangstelling hebben voor cultuurhistorie. Nieuwe wegen en vormen moeten worden gezocht. Dat betekent dat Erfgoed Brabant ook andere invalshoeken dan heemkundekringen gaat zoeken. 'Als uitdagend en verbindend onderwerp hebben we gekozen voor het thema Levensloop in samenhang met gezinsplanning. Verhalen en belevenissen staan daarbij centraal. Overgangsmomenten in de levensloop worden uitvergroot. We willen het heden met het verleden verbinden. We richten ons daarbij op de adolescentie, volwassenen en 65 plussers. De actualiteit zal tegen de voor velen herkenbare periode 1950-1970 worden afgezet. We hebben voor deze jaren gekozen omdat er toen zeker duizend baby's per maand werden geboren.'

Brabant koos zijn tien belangrijkste tradities.

Als voorbeeldthema noemde Monique Groot gezinsplanning waarbij geboorte, zuigelingensterfte, geboorterituelen en ongewenste zwangerschappen subthema's zijn. Door Erfgoed Brabant wordt gewerkt aan een reizende expositie voor aanstaande moeders en vaders. Het gaat hierbij om beeldmateriaal over geboorte, zuigelingensterfte, gewenste en ongewenste kinderloosheid. Ook zal aandacht aan andere culturen worden geschonken.

Voor de samenwerking, wat betreft de expositie en andere activiteiten, heeft Erfgoed Brabant contact opgenomen met de zorgsector. 'De reacties waren uitermate positief en bemoedigend. Dat betekent dat we ons gaan richten op die plaatsen waar bijzondere belangstelling voor dit thema bestaat.' Een gevolg is dat Erfgoed Brabant de samenwerking met thuiszorginstellingen, het FLOM, gynaecologen, de kraamzorg en verloskundige praktijken verder gaat ontwikkelen. Maar ook zwembaden waar zwangerschapszwemmen wordt gegeven behoren tot de mogelijkheden. Naast een rondreizende expositie verschijnt er een kraamboekje.

Het monument voor een doodgeboren kind in Eindhoven.

Recht op rituelen ontnomen

'N(ooit) verloren kinderen', tradities en rituelen rond dood en geboorte, was het thema van de inleiding van Lauri Faro. Tijdens de aangrijpende lezing nam Faro de aanwezigen mee naar de jaren zestig van de vorige eeuw. Kinderen die tijdens of kort na de geboorte overleden kregen geen uitvaart met passende rouwrituelen. De oorzaak was dat de katholieke kerk zich op het standpunt stelde dat, omdat de kinderen niet gedoopt konden worden, ze niet katholiek waren. De kinderen werden aan de rand of buiten het kerkhof begraven. Het was met name de Belgische Priester Daens die tegen dit beleid in de negentiende eeuw al stelling nam. Ondanks dit protest is deze praktijk door blijven gaan. Veel ouders weten nu nog steeds niet waar hun kind begraven is. Volgens Faro behoort deze praktijk gelukkig tot het verleden. Als nagedachtenis aan deze kinderen werden de laatste jaren op veel begraafplaatsen monumenten geplaatst. Maar in veel huisgezinnen zijn de pijnplekken uit het verleden nog lang niet vergeten. Tijdens de aangrijpende lezing bleek dat ontzeggen van rituelen en symbolen mensen emotioneel diep

kan raken. Ondanks grote gezinnen waren kinderen meer dan welkom. 'Er lijkt gezinspeeld te worden op het feit dat bij hoge kindersterfte het overlijden van een kind minder emotioneel zou zijn. In de literatuur wordt dit standpunt bestreden. Altijd was het overlijden van een kind een ingrijpende gebeurtenis.'

Tijdens de lezing zaten de mensen op het puntje van de stoel om maar niets van het onderwerp te hoeven missen. Voor velen was het een herkenbaar en pijnlijk onderwerp uit de familiegeschiedenis. Het was en is soms nog een taboeonderwerp. Lauri Faro: 'Het dode kind werd vaak als gespreksonderwerp door vrienden en familie gemeden. Wanneer het kind nog ongedoopt was, belandde de gebeurtenis helemaal in de taboesfeer en werd er niet meer over gesproken.'

Onmenselijke kerkregels

Onacceptabel en onmenselijk waren de kerkregels. Op basis van het Canoniek Recht van 1907 hadden kinderen die niet gedoopt waren geen recht op een kerkelijke uitvaartmis. Dit in tegenstelling tot gedoopte kinderen die met een 'Engelenmis' werden begraven. Als een ritueel werd een kinderlijkje door buurmeisjes opgesierd met papieren bloemen en strikken. Ook kwamen alle kinderen uit de buurt hiernaar kijken. Ongedoopte kinderen en hun ouders hadden geen enkel recht. Niet gedoopten werden in plaats van in gewijde grond buiten de begraafplaats begraven. Ze werden vaak heimelijk onder een heg of tegen de gewijde grond aan begraven. Vaak gebeurde dat in de nacht en werd het kindje in een doosje gestopt. Ondersteund met beeldmateriaal liet Lauri Faro de aanwezigen kennis maken met een aantal monumenten. Voor veel aanwezigen waren sommige beelden nogal confronterend. In Brabant staan er liefst veertig van deze monumentjes. Alle herinneren aan een aangrijpend en niet te accepteren verleden van het beleid van de katholieke kerk. Zowel de overledenen als de nabestaanden werden rouwrituelen ontzegd en dit droeg niet bij aan het verwerkingsproces van het verlies van een kind. Naast de droefheid kwam het beleid van de kerk extra hard aan. Deze tijd ligt gelukkig achter ons. Maar velen dragen in hun rugzakje nog het leed met zich mee. Uit de aangrijpende inleiding bleek dat de monumenten een symbool van troost kunnen betekenen.

Top tien Brabantse tradities

Op deze studiedag over volkscultuur was er meer aan de hand. In juni 2009 startte Erfgoed Brabant met een enquête waar Brabanders werden uitgedaagd om de Top Tien van de Brabantse tradities aan te geven. Samen met het Nederlands Centrum voor Volkscultuur werd een enquête samengesteld. Verschillende leeftijdsgroepen vulden deze enquête in. Uiteindelijk leverde het de Top Tien van de Brabantse tradities op. Vanaf het begin van de dag werd aan de aanwezigen gevraagd welke Brabantse traditie bovenaan de lijst zou prijken.

Door Bianca Hiemcke Schriek van het Bureau Rood werden tussen de bedrijven door theateraanwijzingen gegeven. Het geven van aanwijzingen werd met mooie teksten en een symbool ondersteund. Op een bijzondere wijze gebruikte ze bij iedere traditie een metafoor. Deze metafoor werd als een symbool op een tafel gelegd. Voor carnaval was hierbij gekozen voor een masker, bij Sinterklaas voor speculaas en bij het samen eten voor pannetjes. Een groot diep bord met lepel verwees naar de reuzen en een kaars naar religieuze uitingen. De kerststal legde een link naar kerstmis, een rommelpot naar het driekoningen zingen.

Een woordenboek werd in verbinding gebracht met streektaal. De kaneelstok diende als metafoor voor kermis en een vaas voor het Zundertse bloemencorso.

Deze dag werd door de filosoof Hein van Dongen afgesloten. Hierbij maakte hij de deelnemers deelgenoot van het belang van het ontwikkelen van een identiteit. Dit zowel op individueel als op collectief niveau. 'Wat ik vandaag gehoord heb kunnen tradities en rituelen hierbij helpen', betoogde hij. Tijdens zijn betoog vroeg hij aandacht voor beleving van de ruimtelijke ontwikkeling. Hierbij hekelde hij de uniformiteit in de woningbouw. Aan de andere kant stelde hij vragen omtrent nieuwbouwwijken die geïnspireerd zijn op het verleden. Als voorbeeld noemde hij Haverlei bij Engelen, en Brandevoort bij Helmond. Hein van Dongen waarschuwde voor de vervreemding die op de loer ligt. Als voorbeeld noemde hij elektrische auto's die geen geluid maken. Zo zou BMW al bezig zijn met het ontwikkelen van een digitaal motorgeluid voor deze auto's.

Ineke Strouken krijgt het eerste exemplaar van *Echt Brabants!?*

De Top Tien van de Brabantse tradities:

Carnaval
Sinterklaas
Samen eten
Reuzen
Religie
Kerstmis
Driekoningen
Dialect
Kermis
Bloemencorso in Zundert

Tot slot reikte hij het eerste exemplaar van het boekje *Echt Brabants!?* aan Ineke Strouken uit. In *Echt Brabants!?* worden de tien belangrijkste Brabantse tradities belicht door Paul Spapens. Het is deel 1 in de serie provinciale tradities en te koop onder andere via www.volkscultuur.nl.

Orakels voor loterij, lotto of andere kansspelen

Tekst

Girbe Buist

Foto

Nationale Beeldbank

Geld verdienen zonder dat men ervoor hoeft te werken, is niet pas vandaag de droom van de mens. Er zijn uit de Oudheid al berichten over geluksspelen. In Genua moet er al in het jaar 1620 een lotto met getallen zijn geweest. In de achttiende eeuw voerden de heersers van veel Europese staten loterijspelen in, omdat men had ingezien wat voor een goede bron van inkomsten dit massaspel was.

Het is wel verbazingwekkend wat de mensen allemaal hebben bedacht om absoluut zeker geluksnummers te weten te komen. Voor diegene, die zijn geluk ook eens op originele wijze volgens oude volksgebruiken wil proberen, worden hierna enkele vroeger zeer geliefde methodes verraden, waarvan echter enkele tegenwoordig niet meer zo eenvoudig zijn te verwezenlijken.

De methode van de grafaarde

Men zoekt een plaats op waar 's morgens en 's avonds nog de klokken worden geluid, als die nog te vinden is. Terwijl de klokken luiden, gaat men naar een kerkhof en scheidt van een vers graf wat aarde in een schaal. Men moet zich hierbij wel haasten, omdat men voor het einde van het luiden weer thuis moet zijn. Nu knipt men van papier alle lottonummers uit, of voor de loterij de nummers 1 tot 10. Deze nummers legt men nu omgekeerd in de schaal op de aarde. De nummers die zich voor de volgende dag hebben omgedraaid winnen.

Men moet er wel op letten dat de lottogetallen voldoende ruimte hebben om zich te kunnen omdraaien. Neem dus een grote schaal.

De methode van het knekelhuis

Voor het geval dat op de plaats waar 's morgens en 's avonds de klokken luiden ook nog een knekelhuis is te vinden, kan men er maar het beste gelijk blijven en de tweede methode uitproberen.

Hiervoor schrijft men onder het luiden 's avonds zwijgend en zonder op of om te kijken de lottocijfers op de deur van het knekelhuis. Men moet zich ook hier haasten, want als men bij de laatste toon van de klokken nog niet klaar is, komt men niet gezond thuis. De cijfers, die de volgende morgen zijn weggeveegd zijn de geluksnummers.

De methode van de spin

Men schrijft alle lottocijfers op kleine snippertjes papier en gooit ze in een nog niet gebruikte pot, die eigenlijk van glas moet zijn, zodat men alles mooi kan bekijken. Nu zet men een spin in dit glas en sluit het goed af. De nummers, waaraan nu de, hopelijk, vlijtige spin haar draden vastspint of die ze naar boven transporteert, zullen winnen.

De methode met de knoedels

Men kookt op Thomasdag (21-12) knoedels of balletjes en steekt in elke knoedel een briefje met een cijfer. De knoedels die het eerst boven komen drijven, bevatten de geluksnummers. Deze methode is uitstekend geschikt voor kinderrijke gezinnen of communes, vanwege het grote aantal knoedels dat men hiervoor moet koken. Men kan hetzelfde doen met soepballetjes.

De methode van de vlinder

Men vangt voor Sint Joris (23-4) met blote handen een witte vlinder. Als men nu het aantal vlekken van de vlinder optelt bij de datum van de dag, heeft men het geluksnummer voor de loterij.

De methode met uien

Het voorspellen met uien wordt officieel cromniomantie genoemd. Dat aan de ui voorspellende eigenschappen worden toegedicht heeft misschien te maken met onze intieme relatie

met deze groente: iedereen die kookt heeft wel eens hete tranen gestort om een ui.

Wie de loterij wil winnen, moet een ui bij volle maan eerst in het water en daarna in de grond stoppen. Als je die ui na negen dagen weer uit de grond haalt kun je in de verstrengeling van de wortels je geluksnummer zien.

Voorspellende bananenboom

In Thailand staat een heel bijzondere bananenboom. Volgens de lokale bevolking voorspelt deze op welke lotnummers een mooie prijs zal vallen. Thai uit alle windrichtingen brengen een bezoekje aan dit winstgevende mysterie. Wie wil weten op welke loten hij moet inzetten, smeert een mengsel van een of ander poedertje met wat water op de stam van de boom. Als het goedje eenmaal is opgedroogd, verschijnt er iets wat moet lijken op een nummer. En dan is het simpelweg een kwestie van rennen naar de lotenverkoper. Diverse Thai wonnen op deze originele manier naar het schijnt een mooie loterijprijs. Dat is nog eens makkelijk rijk worden! En dat allemaal dankzij moeder natuur. Als tegenprestatie komen de winnaars de boom bedanken, bijvoorbeeld door een presentje te brengen. De vrouw, die in de buurt van de boom een stalletje heeft waar men gekoelde drankjes kan kopen, vaart in elk geval wel bij het wonder. Haar klantenbestand is in een mum van tijd verdubbeld!

Het droomorakel

Veel mensen die in lotto's spelen vertrouwen daarvoor op hun dromen. Als je van een cijfer droomt, kun je dat cijfer natuurlijk gebruiken. Maar pas op. Je kent misschien het verhaal van de man, die droomde van allemaal zevens en de volgende dag een hoop geld op het zevende paard in de zevende race zette. Het paard won niet, het kwam als zevende binnen.

Wat je ook droomt, het kan altijd in cijfers worden vertaald. De methode is een tikje gecompliceerd, dus let op. Kijken we eerst naar:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
A	B	C	D	E	F	G	H	I
J	K	L	M	N	O	P	Q	R
S	T	U	V	W	X	Y	Z	

Laten we ervan uitgaan dat het belangrijkste gegeven in een droom een auto was, om precies te zijn een Honda. Dan kun je zowel aan de slag met het vierletterwoord auto, als met het vijfletterwoord Honda.

H O N D A

8 6 5 4 1

Tel de cijferparen op: $8 + 6 = 14$

$6 + 5 = 11$

$5 + 4 = 9$

$4 + 1 = 5$.

Neem van getallen van twee cijfers alleen het laatste cijfer (van 14 blijft dus de 4 over en van 11 de 1). Het vijfletterwoord heeft dus het volgende getal opgeleverd: 4195. De volgende stap is weer het optellen van de cijferparen: $4 + 1 = 5$, $1 + 9 = 10$ (waarvan de 0 blijft staan), $9 + 5 = 14$ (wordt 4).

Het resultaat is 504. Om opnieuw cijferparen te kunnen optellen wordt de 0 weer 1, dus: $5 + 1 = 6$, $1 + 4 = 5$, resultaat 65.

Het laatste getal wordt dan $6 + 5 = 11$, en dat is 1.

Gebaseerd op Honda zijn je geluksgetallen dus 4195, 504, 65 en 1. Wie zich op het vierletterwoord 'auto' baseert, krijgt uiteraard een andere uitkomst.

Blijken deze getallen geen geluk te brengen, dan is het verkeerde gegeven of de verkeerde droom gekozen.

In een aantal landen bestaan er ook tabellen met cijfers, die met dromen worden geassocieerd. Elk cijfer wordt gekoppeld aan een symbool zoals een personage, een voorwerp of een dier. Zo kan 1 een paard zijn, 4 een kat, 8 een dode, 21 geld enz. als je tijdens je droom een van die voorwerpen, dieren of personen ziet, kun je het beste het overeenstemmende cijfer zo snel mogelijk gebruiken bij een loterij. Dit volksgeloof vind je in een aantal landen. Zo is er in Maleisië het zogenaamde *chifa-boek* met duizend symbolen en cijfers.

Geluksgetallen

Geluksgetallen zijn niet altijd gebaseerd op dromen. Sommige mensen gebruiken daarvoor een geboorte- of huwelijksdag. Daarnaast brengt ongeluk geluk volgens bijgelovige lotkopers, want in Spanje heeft de verkoop van loten voor de kerstloterij voor velen een bijgelovig karakter. Tijdens de laatste kerstloterij

Al sinds de Oudheid willen mensen graag snel rijk worden.

was het nummer 20808 erg populair. Dat was namelijk de datum van het vliegtuigongeluk van het Spanair vliegtuig op Barajas in Madrid. Na het ongeluk waren de loten met dit nummer in één dag uitverkocht, aldus een medewerker van Spanje's belangrijkste loterijverkoopspunt Dona Manolita in Madrid. Ook andere ongelukkige nummers worden gevraagd.

Onlangs vroeg een klant bij Dona Manolita om een lot met het nummer van het bed waar haar moeder in overleden was. Ook lotnummers die eindigen met het ongeluksnummer 13 zijn in trek. In 2003 werd het nummer van de aanslagen in Madrid (lotnummer 11303) volop gekocht. De kopers vielen echter niet in de prijzen.

Natuurlijk worden er ook loten verkocht met gelukkige nummers. De datum van de bruiloft van het Spaanse prinsenvrouw, 22 mei 2004 (lotnummer 22504) was dat jaar erg populair.

Uit onderzoek in opdracht van Krasloten voor de introductie van Kraslot 'Gouden 7' blijkt dat 55% van de Nederlanders een geluksgetal heeft en gebruikt. Mensen met een geluksgetal zijn tevredener met de hoeveelheid geluk in hun leven. De zeven wordt het vaakst ingezet om het lot een handje te helpen. Uit een analyse van De Lotto, de moedermaatschappij van Krasloten, bleek dat 30% van de abonnees een zeven kiest bij het automatisch meespelen met de lotto. 'Dat is bovenmatig veel', zegt Jaap Stavast, directeur Technologie & Ontwikkeling van De Lotto.

Uit het onderzoek blijkt de zeven veruit het meest voorkomende geluksgetal (21%) in Nederland. Opvallend genoeg staat het ongeluksgetal 13 op de tweede plaats van de meest voorkomende geluksgetallen (13%). De acht komt op de derde plaats (10%).

De populariteit van de zeven in Nederland komt volgens Albert van der Zeijden, van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, door de invloed van de Bijbel, waarin de zeven een heilig getal is. Prof. dr. Jan Hogendijk, Hoogleraar Geschiedenis van de Wetenschap aan de Universiteit Leiden, schrijft:

'Veel getallenmystiek heeft direct of indirect te maken met sterrenkunde. Dat zeven een heilig getal is, kan ten dele verklaard worden uit het feit dat er in de sterrenkunde (ooit) zeven zichtbare planeten waren: zon, maan, Mercurius, Venus, Mars, Jupiter en Saturnus.

Het nieuwe lot 'Gouden 7' heeft Krasloten speciaal ontwikkeld rond de magische kracht van de zeven. Krassers maken nu kans op de hoogste krashoofdprijs ooit € 777.777).

Geluksdagen

Volgens de astrologie hangen je geluksdagen om in loterijen en kansspelen mee te spelen af van je sterrenbeeld:

Ram	dinsdagen en donderdagen
Stier	vrijdagen
Tweelingen	woensdagen
Kreeft	maandagen
Leeuw	zondagen en donderdagen

Maagd	woensdagen en zaterdagen
Weegschaal	vrijdagen en donderdagen
Schorpioen	dinsdagen
Boogschutter	donderdagdagen
Steenbok	zaterdag
Waterman	zaterdag
Vissen	donderdagdagen

Om je kansen op de jackpot nog eens extra te vergroten kun je tenslotte de volgende magische strategieën aanwenden om geld aan te trekken:

De Maan: Zorg ervoor dat je altijd geld op zak hebt bij de eerste volle maan van de lente, en je zult het hele jaar door geld hebben.

Groene Kaars: Wrijf een groene kaars in met etherische olie van kaneel en brandt ze op een woensdag.

Rijst: Schud een beetje rijst in een kop en richt ze naar de noordelijke hoek in uw huis.

Geldbad: Combineer etherische oliën van kaneel, basilicum en patchouli met wat vloeibare zeep en gebruik dit wanneer u een bad neemt.

Tarwe: Doe een paar tarwekorrels in uw tas.

Kamille: Was je handen met een kamilleaftreksel voor je in de lotto speelt.

Groen: Groen is een gelukskleur, doe iets groens aan voor je gaat meedoen aan een kansspel.

Suiker: Doe een beetje suiker in een zakje dat gemaakt is van groen materiaal en bewaar het in je broekzak.

Munten: Als je een muntstuk op straat vindt, spuug er dan op voordat je het uitgeeft. ▶

Noten

- 1 E.M. Helm, *Het grote orakelboek* (Utrecht, Antwerpen, 1985).
- 2 L. Ashley, *De wondere wereld van bijgeloof, voorspelling en geluk* (Hazerswoude, 1985).
- 3 N. Sommesous, *De positieve kracht van magie en rituelen* (Aartselaar, 2001).
Website: waarmaarraar.nl.
Website: delotto.nl.

Het maakbare verleden

Historicus Arnoud-Jan Bijsterveld werd tien jaar geleden aan de Universiteit van Tilburg benoemd tot hoogleraar Cultuur in Brabant. Op zaterdag 28 november werd zijn boek *Maakbaar erfgoed. Perspectieven op regionale geschiedenis, cultureel erfgoed en identiteit in Noord-Brabant* gepresenteerd. Tijdens een symposium werd gedebatteerd over de toekomstperspectieven van de leerstoel.

De leerstoel Cultuur in Brabant is stevig ingebed in de samenleving. Vijftien jaar geleden werd de leerstoel ingesteld op initiatief van Brabants Heem (de koepelorganisatie van de heemkundekringen in Noord-Brabant) en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. De leerstoel werd vanaf het begin financieel ondersteund door de provincie Brabant. Deze betrokkenheid van de provincie kwam tijdens de studiedag tot uitdrukking in de lezing van Brigitte van Haaften, de gedeputeerde voor cultuur, die het boek *Maakbaar erfgoed* overhandigd kreeg, een bundeling van de belangrijkste artikelen van Arnoud-Jan Bijsterveld op het terrein van erfgoed en erfgoedbeleid in Brabant.

Inhoudelijke verdieping

De leerstoel Cultuur in Brabant werd ooit opgezet met een dubbele insteek: enerzijds was hij bedoeld om de vele amateurheemkundigen in Brabant te ondersteunen, anderzijds werd als inhoudelijke focus gekozen voor de volkscultuur. Albert van der Zeijden, consultant bij het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en de eerste lezinghouder van de dag, ging uitvoerig in op de geschiedenis van de leerstoel. De initiatiefnemers zochten aansluiting bij vernieuwingen in de volkskunde, die van het vak een sociale wetenschap hadden gemaakt die zich bezighoudt met de cultuur van het dagelijks leven in heden en verleden. Het vak had en heeft ook een belangrijke maatschappelijke uitstraling. Volkscultuur is immers cultuur waarmee mensen zich identificeren als een onderdeel van de eigen culturele identiteit.

Volgens Van der Zeijden is er de afgelopen tien jaar zoveel veranderd in samenleving en erfgoedsector dat een herijking van de leeropdracht nodig is. Voor deze herijking pleitte hij om aan te

De gilden in de Boxmeerse Vaart.

sluiten bij de wortels van de leerstoel als leerstoel voor volkscultuur, maar daarbij tevens een vernieuwingsslag te maken door aan te sluiten bij de recente UNESCO conventie waarin de volkscultuur geherdefinieerd is tot *immaterieel* erfgoed.

Grensoverschrijdend

Volkscultuur is onderdeel geworden van het erfgoed in zijn totaliteit en daarom ook voor beleidsmakers interessant. Arnoud-Jan Bijsterveld heeft er altijd veel tijd in gestoken. Niet alleen was hij heel actief in de advisering van beleidsmakers en politici op allerlei niveau, ook was hij betrokken bij diverse projecten. Zo heeft hij zich onder meer beziggehouden met het vraagstuk van de conservering van het Brabantse landschap, met de herbestemming van religieus erfgoed, met streektaal en met regionale geschiedenis.

Zijn insteek daarbij was dat het verleden 'maakbaar' is, de titel ook van zijn oratie, *Het maakbare verleden*, die in 2000 in druk werd uitgegeven. Het sloot uitstekend aan bij het toenmalige én huidige beleid van de provincie Noord-Brabant. Volgens de nota *Cultuurhistorie is een werkwoord* 'levert cultuur een belangrijke bijdrage aan de hechting van de Brabander aan de moderne tijd'. Volgens gedeputeerde Brigitte van Haaften wordt daarbij steeds meer belang toegekend aan de factor

'beleving', die met name in het immateriële erfgoed gezocht wordt.

Bijsterveld was ook betrokken bij diverse grensoverschrijdende projecten, zoals het grote project *Suikerbonen en Beschuit met muisjes*, waaraan naast een onderzoekscomponent ook een cultuurtoeristische uitwerking werd gegeven. Voor zijn grote inzet voor Vlaams-Nederlandse projecten werd Bijsterveld onderscheiden met de Visser Neerlandia prijs, die tijdens de studiedag werd uitgereikt door ANV voorzitter Bert van der Stoel.

Eén van de Vlaamse samenwerkingspartners in het project Suikerbonen was Iris Steen, tegenwoordig zelfstandig erfgoedadviseur in Vlaanderen, en de tweede lezinghouder van de dag. Iris Steen ziet goede mogelijkheden voor samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen, maar wees ook op grote verschillen in cultuurbeleid tussen Nederland en Vlaanderen, alleen al praktisch en organisatorisch. Het werken met decreten, zoals men in Vlaanderen gewend is, is er een voorbeeld van.

Toekomst

In de afsluitende lezing, die ook in het boek *Maakbaar erfgoed* is afgedrukt, ging Arnoud-Jan Bijsterveld zelf in op de toekomstperspectieven van de leerstoel: 'Op het scherp van de snede. De leerstoel Cultuur in Brabant tussen maatschappelijk engagement en onafhankelijke kennisverwerving'. Zoals al uit de ondertitel blijkt, zoekt hij daarbij een middenweg tussen maatschappelijke relevantie en wetenschappelijke benaderingswijze. Vanuit een uitvoerige verkenning van de ontwikkelingen in het erfgoedveld in de afgelopen tien jaar wil hij in de toekomst, net als de sprekers voor hem, het accent leggen bij het immateriële erfgoed, onder meer via projecten als *Verhalen van Brabant*, met als specifieke rol voor de leerstoel het verwerven van kennis en deze kennis te bemiddelen naar een breed publiek. ▶

Een jaar lang Volkscultuur Magazine voor maar € 22,-!

Wilt u op de hoogte blijven van de ontwikkelingen op het gebied van volkscultuur en immaterieel erfgoed? Neem dan een abonnement op Volkscultuur Magazine.

Word nu abonnee en ontvang een welkomstgeschenk cadeau.

Stuur onderstaande bon naar: Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Postbus 13113, 3507 LC Utrecht (tel: 030-2760244, email: ncv@volkscultuur.nl).

Ja, ik neem tot wederopzegging een jaarabonnement op Volkscultuur Magazine.

Naam: _____

Instelling: _____

Straat: _____

Postcode: _____

Woonplaats: _____

Telefoon: _____

Email: _____

Datum: _____

Handtekening: _____

Colofon

Volkscultuur Magazine
jaargang 4, nummer 4, winter 2009-2010

Volkscultuur Magazine
is een uitgave van het Nederlands Centrum
voor Volkscultuur

Redactie en exploitatie:
Nederlands Centrum voor Volkscultuur
F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht
Postbus 13113, 3507 LC Utrecht
tel: 030-2760244
email: ncv@volkscultuur.nl
www.volkscultuur.nl
www.traditie.nl

Redactie:
drs. Ineke Strouken (hoofdredactie)
dr. Albert van der Zeijden
Met medewerking van drs. Olivier Rieter,
drs. Saskia van Oostveen en Addy Kayim.

Foto omslag: Jan Stads

Opmaak: www.icarusontwerp.nl
Druk: www.libertas.nl

Volkscultuur Magazine verschijnt vier keer per jaar.
Een abonnement kost €22,-.

Opzegging van abonnementen moet uiterlijk op
1 december aan de administratie zijn doorgegeven.

© Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen
en/of vermenigvuldigd zonder schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden
van copyright te achterhalen. Mochten er personen
of instanties zijn die menen aanspraak te maken op
bepaalde rechten, dan wordt hun vriendelijk verzocht
contact op te nemen met de uitgever.

ISSN 1872-5090

Uit de reeks **het Alledaagse leven**

Geboorte

Het ritueel van beschuit met muisjes eten als een kindje geboren is, kennen wij allemaal. Maar weet u ook wat een Hansje in de kelder is en waarom kandeel in de kraamkamer hoort? Over deze en nog veel meer geboorterituelen is een speciaal nummer van *het Alledaagse leven* uitgekomen.

Kraamkamer & Kandeel is te bestellen door € 8,50 (€ 5,95 plus verzendkosten) over te maken op giro 810806 t.n.v. het

Nederlands
Centrum voor
Volkscultuur te
Utrecht onder
vermelding
van geboorte.

Feesten

Elk jaar op tweede pinksterdag nemen duizenden jongens en meisjes bezit van de klimduin in Schoorl. Op deze meidenmarkt hebben zij de gelegenheid om tamelijk ongestoord aan een partner te komen. Het jongerenfeest is maar één voorbeeld van de vele tientallen lokale en regionale feesten die Nederland kent.

Palmpasen & pinksterbruid is te bestellen door € 8,50 (€ 5,95 plus verzendkosten) over te maken op giro 810806 t.n.v. het Nederlands Centrum voor Volkscultuur te Utrecht onder vermelding van feest.

Huwelijk

Ringen wisselen is een belangrijk ritueel bij de huwelijksvoltrekking. Liefde moet zijn als een ring: rond en oneindig. Weet u ook waar de bruidsuikers vandaan komen en sinds wanneer bruiden in het wit trouwen? Over deze en andere huwelijksrituelen is een nummer van *het Alledaagse leven* uitgekomen.

Bruidsuikers & wittebroodsweken is te bestellen door € 8,50 (€ 5,95 plus verzendkosten) over te maken op giro 810806 t.n.v. het Nederlands Centrum voor Volkscultuur te Utrecht onder vermelding van huwelijk.

Dood en begraven

Het gezegde 'rijke stinkerds' stamt uit de tijd dat rijke mensen in de kerk begraven werden. Gewone mensen lagen op het kerkhof, soms niet eens in een eigen graf. Wist u dat het afleggen, aanzeggen en begraven de taak was van de burens? Over gebruiken rondom de dood is een nummer van *het Alledaagse leven* uitgekomen.

Rouw & Rustplaats is te bestellen door € 8,50 (€ 5,95 plus verzendkosten) over te maken op giro 810806 t.n.v. het Nederlands Centrum voor Volkscultuur te Utrecht onder vermelding van dood.

Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Postbus 13113, 3507 LC Utrecht

F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht

tel: 030 – 276 02 44

ncv@volkscultuur.nl

www.volkscultuur.nl

Volkscultuur gaat over de cultuur van het leven van alledag. In een snel veranderende samenleving wordt het belang ervan alleen maar groter. Volkscultuur Magazine houdt u op de hoogte van recente trends en ontwikkelingen, bijvoorbeeld door te berichten over nieuw beleid of goede voorbeeldprojecten, maar biedt ook kennis en verdieping. Het blad is bedoeld voor iedereen die volkscultuur een warm hart toedraagt: particulieren net zo goed als organisaties, onderzoekers net zo goed als doeners.